

ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ.

τῆ α΄.

21

Νομβρίου.

1820

ΊΑΤΡΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Ἄρθρον τοῦ κυρίου Bricheteau εἰς τὸ λεξικὸν
τῶν Ἱατρικῶν Ἐπισημῶν.

Φιλοσοφία ὀνομάζεται ἡ ἐπισήμη τοῦ ἀληθοῦς. Ἡ λέξις, ὡς γινεται γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἑτυμολογίαν της, σημαίνει φιλίαν σοφίας· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες σοφίαν ὀνομάζαν τὴν Ἐπισήμην τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἀληθῶς ὑπαρχόντων πραγμάτων. Ὁ Πυθαγόρας τοῦλάχιστον καὶ οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι τοιοῦτον ὄνομα τῇ εἶχον δώσει.

Ἡ φιλοσοφίαν μὲν οὖν πρῶτος Πυθαγόρας ὀνόμασε, καὶ ὄρεξιν αὐτὴν εἶπεν εἶναι, καὶ οἶονει φιλίαν σοφίας· σοφίαν δὲ ἐπισήμην τῆς ἐν τοῖς οὐσίον ἀληθείας (1). Ἐντεῦθεν ἡ ἀλήθεια μόνη ὑπάρχει ἐκ φύσεως, καὶ αὕτη εἶναι ἡ σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητος τάξις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὕψιστη σοφία τῆς φύσεως ὑπετάξεν ἅλα τὰ ὄντα.

Ἡ φιλοσοφία κατὰ τοὺς Νεωτέρους προσαρμόζεται εἰς πολλὰ διάφορα ἀντικείμενα, διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ διάφορα σημαίνόμενα ἐπιδέχεται. Τώρα σημαίνει τὴν Ἐπισήμην τοῦ Ἄνθρωπου καὶ τῶν δυνάμεών του, καὶ σχηματίζει τὴν Μεταφυσικὴν ἢ τὴν Ψυχολογίαν· ἀλλοτε φανερώνει τὸ ἄηροισμα τῶν νοητικῶν του ποιητήτων, ὅθεν πηγάζουσι ἡ λογικὴ ὑπεροχὴ, ἡ ψυχικὴ δύναμις, καὶ ἡ κριτικὴ εὐδότης, τὰ ὅπια τὸν κάμνουσι ἀνώτερον τῶν προλήψεων, τῶν σφαλερῶν κρίσεων, καὶ ἱκανοὺν νὰ διακρίνη τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Ὁ πολυτιμος οὗτος κλάδος τῆς φιλοσοφίας ζωογονεῖ τὰ λογικὰ φά-

(1) Ἰερὸν δὲ Καλαιδῶς τῆς πόλεως Συρίας, Περὶ τοῦ Πυθαγορείου βίου καὶ τῆς Πυθαγορικῆς αἰρέσεως. Λόγος α΄. Κεφ. ΚΘ΄.

τα, τὰ ὅποια χειραγωγοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ πολίτευμά του, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν ἰδεῶν του, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ μίσος τῆς κακίας, τῆς ἀμαθείας, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τῆς ἱπποκριασίας ἀδιακόπως τὸν φοβερίζωσιν. Ἡ φιλοσοφία αὕτη ἐνοπλίζει τοὺς πεπαιδευμένους μὲ τὸ δάβρος τῆς φρονήσεως, μὲ τὴν μεγαλοφυχίαν, καὶ μὲ τὴν ἀπαραξίαν τοῦ νοῦ, καὶ οὕτω τοὺς κάμνει ἀλλανήτους εἰς τὰς ἐφορμήσεις τῶν λυπηρῶν περιπέσεων.

Ἡ λέξις φιλοσοφία συχνάκις ἐκλαμβάνεται διὰ τὸ βάζιμαν, βέβαιον καὶ οὐσιώδες μέρος τῶν ἐπιστημῶν. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν ὁ Fourier τὴν μετεχειρίσθη εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον πόνημά του: Χημικὴ φιλοσοφία, καὶ κατὰ μίμησιν τοῦτου ὁ μὲν Lafond συνέγραψεν Ἰατρικὴν φιλοσοφίαν, ὁ δὲ M. Geoffroi Saint-Hilaire νεωστὶ ἐξέδωκεν Ἀνατομικὴν φιλοσοφίαν.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ὑπαρχόντων πραγμάτων εἶναι τὸ θεμελιώδες ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας, ἔπεται ὅτι πᾶσα τέχνη, πᾶσα ἐπιστήμη πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἰδικήν της, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ εἶναι φιλόσοφος εἰς ὅλα τὰ ὅπως οὐν λαμπρὰ ἐπαγγέλματα τῆς ζωῆς. Ὅθεν ὁ Ποιητής, ὁ Ῥήτωρ, ὁ Ἰατρός, ὁ Νομοθέτης, ὁ Ἠθικός, γίνονται ἀξιοὶ τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος, ὅταν τὰ ἔργα των φέρωσι τὴν σφραγίδα τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις ἐνετύπωσε εἰς ὅλα τὰ πράγματα, ὅσων ἡ γνώσις μᾶς χρησιμεύει, ἢ ὅταν τοῦλάχιστον πλησιάζωσιν ἐξ ἀναλογίας, ὅσον ἐνδέχεται, εἰς τὴν τοιαύτην ἀλήθειαν. Ἡ φιλοσοφία λοιπὸν, ὡς εἶδαμεν, ὁποιοῦνδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἀντικείμενον της, ἄλλο δὲν εἶναι τέλος πάντων, εἰμὴ ἡ προσεκτικὴ παρατήρησις καὶ ἡ ἐξηκριβωμένη ἐκτίμησις τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τῶν ὁποίων δυνάμεθα πάντοτε νὰ ἐξηγησώμεν τοὺς νόμους τῆς φύσεως, νὰ μιμηθώμεν τοὺς τρόπους της, καὶ νὰ ἀναγεννησώμεν τοὺς χαρακτῆρας της μὲ τὰ ἰδικά μας ἔργα.

Οἱ παλαιοὶ μολοντί ὑπερέβαιναν τοὺς νεωτέρους διὰ τὸ ἐξέχως παρατηρητικῶν καὶ φιλοσοφικῶν τῶν πνεύμα, ὀλίγας ὅμως φυσικὰς ἀληθείας ἀνεκάλυψαν, ἑλλειπίεις ὄντες τῶν μέσων τὰ ὅποια μόνος ὁ χρόνος προμηθεύει. Ὡς τῶσού ἐκείνοι ἐκαλλιέργησαν τὴν ἠθικὴν μὲ τὴν ἐντέλειαν, ὥσε οἱ νεώ-

τεροι μόνον ἔχρουσι τί εἰς αὐτὴν νὰ προσθέσωσιν. Ἡ γνώσις τῆς φυσικῆς, εἶπεν ὁ Voltaire, εἶναι ὀλίγον ἀναγκαία εἰς τὴν διαγωγὴν· οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι δὲν τὴν ἐχρειώσθησαν· πολλοὶ αἰῶνες ἀπέρασαν πρὶν ἢ ἀνακαλυφθῆ ἓν μέρος τῶν φυσικῶν νόμων, ἐν ᾧ μία ἡμέρα σχεδὸν ἔφθασε διὰ νὰ γνωρισθῶσι τὰ ἀνθρώπινα χρέη. Ἡ ζωὴ καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Κομφουκίου ἀπὸ τὰ ἄκρα τῆς ἀνατολῆς, ἐπέδειχαιούσι σαφέστατα τοὺς λόγους τοῦ πολυμαθεστάτου Γάλλου. Ἐπειδὴ ὁ Κομφουκίος ἐδίδασκε τὴν καθαρωτέραν ἠθικὴν τοῦ Σίνας, οἱ ὅποιοι ἠγνούσαν καὶ εἰσέτι ἀγνοοῦσι τὴν φυσικὴν, ἐξακοσίους χρόνους πρὸ Χ. Γ., ὅτε οὐδὲ ἡ ἄρκτος ἐγνώριζε τὴν χρῆσιν τῶν γραμμάτων, οὐδὲ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀρχίσει νὰ δεξασθῶσι διὰ τῆς σοφίας των· ἢ κυρίως λεγομένη φυσικὴ, ἢ φυσικοῦστρία, ἢ χημεία κ. τ. λ. εὗρισκαντο ἀκόμη εἰς τὴν νηπιότητά των, ὅτε ἠκμαζον ὁ Πυθαγόρας, ὁ Δημόκριτος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τὸ ἐτοιμότερον ἀντιληπτικὸν καὶ ὁ φιλοσοφικώτερος νοῦς μόνον ἠδύνατο νὰ καταλάβωσιν ἀγνώστους τινὰς ἀληθείας μετὰ τοῦ σκοτεινοῦ χάους τῆς ἀποκλινήσεως καὶ τῶν προλήψεων. Ἡ Ἰατρικὴ μολοντούτα, ἢ διότι ὁ θεμελιωτής αὐτῆς Ἱπποκράτης ἦτον εὐφυέστερος τῶν ἄλλων φιλοσόφων, ἢ διότι ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ τῆς ἐπιστήμης ἦτον εὐκολωτέρα, ἢ Ἰατρικὴ, λέγω, ἐρωτίσθη ἀπὸ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν πλεον τῶν ἄλλων φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἔκτοτε ἐπλουτίσθη μὲ περισσοτέρας γνώσεως ἀληθείας.

Φιλόσοφος τῆ ἀληθείας ὑπῆρξεν ὁ ἰατρός, ὁ ὁποῖος συνήργησεν εἰς τὰς προσόδους τῆς Ἐπιστήμης. Ἄλλ' ὁποῖός τις εἶναι ὁ φιλόσοφος ἰατρός, ἐρωτᾷσι συχνάκις ἐμπαικτικῶς ἀμαθεῖς τιμαὶ καὶ κακοῦδιαι. Ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα διὰ νὰ διδάξωμεν τοὺς πρώτους, καὶ διὰ νὰ ἀποσομῶσωμεν τοὺς δευτέρους, ὅτι ὁ ἰατρός τότε εἶναι καὶ λέγεται φιλόσοφος, ὅτε διηγουμένους πάντοτε ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἀκριβῆ κρίσιν διακρίνει τὴν πλάνην ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, καὶ σπουδάζει καὶ ἐξασκεῖ τὴν τέχνην του μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν ἐν ᾧ ἡ εὐγλωττος, καὶ ἀνδρική φωνὴ τοῦ κινεῖ φρικτὸν πόλεμον κατὰ τῶν σιραλερῶν φρονημάτων τῆς ἐποχῆς του, καὶ δὲν φείδεται οὐδὲ τὴν διαιρημιζομένην ὑπόληψιν, οὐδὲ τὸν δαισιδαίμονα ἐνθουσιασμὸν τῶν ἐπεκτεινομένων αἰρέσεων. Ὁ τοιοῦτος ἰατρός, ἂν καὶ αἰ μαγεῖται τῆς πλάνης καὶ αἰ ἀγυρτικαὶ

ρηδουργίαι ἐμποδίζουσι τὴν φρονήτου διὰ τὴν φθῶσιν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν συγχρόνων του, νομίζει ὅμως χρέος του ἀπαραίτητον τὸ νὰ κοινώσῃ μὲ τὰ συγγράμματά του τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του, καὶ νὰ τοὺς καθυποβάλῃ εἰς τὸ κριτήριον τῶν μεταγενεστέρων, κριτήριον ἀργόν, ἀλλ' ἀπροσωπώληπτον, τὸ ὁποῖον πρῶτον ἢ ὕστερον ἀποδίδει εἰς τὴν ἀλήθειαν τὰ παραμειλιθέντα δικαιώματά της.

Ἡ φιλοσοφία αὕτη, τόσον ἐπιωφελὴς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐπιστημῶν, χαρακτηρίζει εἰδικώτερον πολλοὺς ἰατροὺς, οἱ ὅποιοι εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἐλάμπρυναν τὴν τέχνην των, πλουτοῦντές τινι μὲ πλῆθος νέων ἀληθειῶν, καὶ τιμωντές τινι μὲ τὴν ἀξίωσιν τῶν μεγαλυτέρων ἐναρτέων πράξεων τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ καὶ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου.

Τὸ κυρίως φιλοσοφικὸν πνεῦμα τοῦ Ἱπποκράτους, λέγει ὁ Celsus, εὐρίσκειται ὀλόκληρον εἰς τὰς Ἐπιδημίας καὶ εἰς τὰ Ἀφορισμὰ του βιβλία. Αἱ Ἐπιδημιαὶ τοῦ ὄχι μόνον ζωηρῶς εἰκονίζουσι τὰς βαρυτέρας ἀσθενείας, ἀλλὰ μᾶς διδάσκουσι προσέτι ποῖον σκοπούμενον πρέπει νὰ ἔχουσιν αἱ παρατηρήσεις μας, καὶ πῶς δυνάμεθα νὰ συνάγῃμεν τὰ φανερώτερη σημεῖα, χωρὶς ποσῶς νὰ περιπλανώμεν ἢ νὰ ἀγδιάζωμεν τὸν ἀναγνώστην μας μὲ περιττὰς λεπτολογίας. Οἱ Ἀφορισμοὶ τοῦ ὑπῆρξαν πάντοτε τὸ πρωτότυπον τῆς σκεπτικῆς ὑψηλότητος καὶ τοῦ ἐξηκριζωμένου θροῦς, καθότι εἰς ὅλα των τὰ μέρη ἀπαντᾷται ἡ γενικὴ ἐκείνη μέθοδος, ἡ ὁποία μόνη συμφωνοῦσα μὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν αἱ νοητικαὶ μας δυνάμεις ἐνεργοῦσι, καὶ παράγουσα ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις τὰ ἀξιώματα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, μετατρέπει τὰ παρεπόμενα πᾶν πραγμάτων εἰς κυβερνοῦς κανόνας. Ὁ Ἱπποκράτης ἀπεμικρυνθεὶς ἀπὸ τὰ σφάλματα τῶν προκατόχων του, ἐμάθε νὰ μεταχειρισθῇ ἐπιωφελεστέρως τοὺς χρησίμους κόπους των, καὶ πρῶτος ἀπέδειξε μὲ ἀρκετὴν σαφήνειαν τὸ συνεχές καὶ ἀλληλενδέτον τῶν παρατηρηθέντων πραγμάτων καὶ τῶν νομίμως ἀπὸ τὴν σύγκρισίν των ἐξαγομμένων συμπερισμάτων. Ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις δὲν εἶχον γίνεαι ἀκόμη ἀναμφισβόλων, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἀνεκαλύφθη ἡ εἰς αὐτὰς φέρουσα ὁδός. . . . Ἡ ἰατρικὴ φιλοσοφία τοῦ Ἱπποκράτους φαίνεται μάλιστα εἰς ὅλην τὴν ἐνέργειάν εἰς τὸ, Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, καὶ τόπων, σύγγραμματός του, ὅπου μετὰ τινὰ προκατήχησιν εἰς τὰ μυστήρια τῆς λεπτῆς καὶ βε-

βαίως παρατηρήσεως, μᾶς ἀνακαλύπτει πρὸς τούτοις τὴν σφωτέρην καὶ δυσκολωτέραν τέχνην τοῦ νὰ περιορίζωμεν τὰ ἀποτελέσματά της μὲ ἀξιοθαύμασον συλλογιστικὴν ἀκρίβειαν. Ὁ Ἱπποκράτης περισσότερον ὅλων τῶν ἄλλων συγγραφέων μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ ἱεροῦ βιβλίου τῆς φύσεως, καὶ μᾶς μαυθάνει νὰ τὴν ἐρωτῶμεν μὲ τοιαύτην σοφὴν συζήτησιν καὶ ἐπίμονον προσοχὴν, ὥστε νὰ ἐμπορῶμεν κατὰ τὰς ἀποκρίσεις της νὰ σχεδιάζωμεν ἀρχάστιας καὶ κανόνας, τοὺς ὁποίους αὕτη ἢ ἰδίᾳ δὲν δύναται πλέον νὰ ἀρνηθῇ.

Ἡ παρὰ τοῦ Ἱπποκράτους εἰς τὴν ἰατρικὴν εἰσαχθεῖσα φιλοσοφικὴ μέθοδος, εἶναι ἡ ἀληθὴς ἀναλυτικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία τεθαμμημένη πολλοὺς αἰῶνας, ἀνεσθῆθη πρὸ μικροῦ, καὶ ὡς νέον ὄργανον τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς ἐχρησίμευσεν καὶ χρησιμεύει εἰς τοὺς νεωτέρους διὰ τὰς καθημερινὰς συζήσεις νέων μέσων παρατηρήσεως καὶ ἐπαγωγῆς.

Ὁ Ἱπποκράτης ἐτίμησε πρὸς τούτοις τὸ μακρόν του ζῆλον μὲ ὅλας τὰς μεγάλας καὶ ὑψηλὰς πράξεις τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας· τοῦτο ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ γενεαῖον ἐκείνου φέρισμόν του μαρτυρεῖται, ὅτε ἀπέβηκε τὴν ὑπερβάσιον καὶ τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα ὁ μέγας Ἀρταξέρξης δαψιλῶς τῷ ἐπέσχευεν, ἂν συγκατένευεν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν τέχνην του πρὸς ὄφελος τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπέσχευεν νὰ μείνῃ ἀπλοῦς πολίτης Ἑλληνικῆς τιμῆς μικρᾶς νήσου, παρὰ νὰ ἐνδύθῃ τὰς λαμπρὰς καὶ ἐπιερθεῖς ἀξίας τῆς κραταιᾶς μοναρχίας τοῦ Ἀρταξέρξου.

Οἱ μεταγενεστέροι ἀπονέμουσιν εὐλόγως ἐπαίτους καὶ σεβας κατὰ τὴν χρονολογικὴν τάξιν πρῶτον εἰς τὸν Ἱπποκράτην, καθότι αὐτὸς διέκρινεν κατ' ἀρχὰς τὴν κυρίως λεγομένην φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν μὲ μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προσδιορίσῃ καὶ εἰς τὰς δύο νέας ἀπιδιχαίως σχέσεις, ἐν ᾧ τρόπον τινὰ τὰς ἐνόμιζεν ἀδιαιρέτους. Ἐπομένως πρῶτος τῶν ἄλλων κατέστησε τρόπον φιλοσοφικὴν Ἐπιστήμην τὴν ἰατρικὴν, ἀφοῦ τὴν ἐκαθάρισεν ἀπὸ τὰ σφαλερὰ συστήματα, καὶ τὴν ἐπλούτισεν μὲ νέας καὶ βεβαίας μεθόδους. Ἐκτὸς τούτου ὁ σεβασμὸς γέγωνεν, τοῦ ὁποῦ τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ἀνατολήν της ἕως τὴν δυσίαν της λαμπρύνουσιν ἀναριθμητοὶ εὐεργεσίαι καὶ καθημερινὰ ἀρετῆς παραδείγματα, συνέλαβεν τὰς ὑψηλοτέρας ἰδέας διὰ τὰ ἐπαγγελματικά του χρέη, τὰ ὅποια ὄχι μόνον

κεφαλαιωδῶς ἀναφέρει εἰς τὸν ὄρκον του, καὶ εἰς πολλά του ἄλλα συγγράμματά ἀναθυμίζει μὲ τὸν ἐνεργητικὸν τόνον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς πρᾶξιν ἔβαλε κατ' ἐξοχὴν τόσον φιλοσοφικός, ὥστε ἡ μνήμη του ἀπεκατέστη τόσον ἀξιογάπητος, ὥσον ἀξιοθαύμαστος ἢ εὐφυΐα καὶ οἱ κόποι του.

Ἐάν ἄλλος τίς ἰατρός μετὰ τὸν Ἱπποκράτην ἤξειώθη νὰ ἐπωνομασθῆ φιλόσοφος, οὗτος βέβαια ὑπῆρξεν ὁ περίφημος Ἀρεταῖος, ὅστις διερμήνευσε καὶ ἐξωγράφησε τὴν φύσιν μὲ ἀξιοθαύμαστον εὐσυχίαν καὶ δυσεύρετον πιστότητα, καὶ μὲ ὄλην τὴν συζαλίην καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν περιωρίσθη νὰ περιγράψῃ μόνον ὅσας ἀρρώστιας αὐτοφει εἶδε καὶ παρετήρησεν.

Ὁ Γαλινός, ὅστις κατέκλυσε τὰ συγγράμματά τῆς ἀτομικῆς φιλοσοφίας, ἦτο πολλὰ εὐφυὴς καὶ ἐπιδέξιος παρατηρητής. Ἀλλ' ἡ ἄτακτος ἐπιθυμία του διὰ νὰ ἐξηγῆ τὰ πάντα, ἡ μεγαλαυχία καὶ ματαιοφροσύνη του, ἡ πρὸς τοὺς ὁμοτέχους καταφρόνησίς του, καὶ ἡ φυγὴ του ἀπὸ τὴν Ῥώμην ἐν καιρῷ τῆς λοιμικῆς νόσου, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι πράξεις δὲν φέρουσι τίσιν τιμὴν εἰς τὸ ὄνομά του, οὐδὲ εἶναι ἄξιοι νὰ παρρησιάζωνται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ φιλοσόφου ἐκείνου, ὁ ὅποιος μάλιστα ἠκμαζεν, ὅτε ὁ Μάρκος Αὐρηλῖος εἶδεν τὸ παράδειγμα τῆς ὑψηλοτέρας φιλοσοφίας.

Ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια, αἱ δύο βάσεις τῆς ἰατρικῆς φιλοσοφίας, ἐολίζουσι τὸ, Περὶ ἰατρικῶν πραγμάτων, βιβλίου τοῦ Κέλσου. Αὐτός, ὡς φαίνεται, ἢ οὐδεμίαν ἢ ὀλιγωτάτας παρατηρήσεις ἔκαμεν, ἀλλὰ δὲν ἐνόμισεν ἄπρεπον εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸ νὰ φανῆ ἄπλοῦς ἰσορικός, ἀφίνων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὅτι βεβαιότερον εὗρεν εἰς τὴν τέχνην μας. Ὑπῆρξε πρὸς τοὺς τοῦτοις ὁ ἀληθὴς θεμελιωτὴς τῆς χειρῆνης, καὶ ὅσα περὶ αὐτὴν σοφώτατα συνῆγάγεον, εἶναι παραγγέλλματα λαμπρᾶς ἐνταυτῷ καὶ βεβίαιας φιλοσοφίας.

Ἡ ζοφώδης ἀμάθεια τῆς μέσης ἐποχῆς κατακαλύπτει καὶ κἀμνει ἄφαντον τὴν φιλοσοφίαν, ἐν ᾧ μάλιστα μετὰ πολλὰς ἐκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν ἀνευρέθη ἡ ἀπλή μίθοδος τῆς παρατηρήσεως, τῆς ἀναλύσεως, καὶ τῆς ἐπαγωγῆς τὴν ὁποίαν, ὡς εἶδομεν, πρῶτος ὁ Ἱπποκράτης ἐθεμελίωσεν. Οἱ ἰατροὶ τῶν μέσων αἰώνων ἀντέγραφον τοὺς παλαιούς, χωρὶς νὰ σπουδάζωσι τὴν ἐννοιά των, καὶ ληθῆς νὰ προσέχωσιν εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκεῖνοι συνέ-

γράψαν. Ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν Σχολιαστῶν περιορίζοντο εἰς τὸ νὰ βασιανίζωσι τὰς σκοτεινὰς ἢ παρὰ τῶν ἀντιγραφῶν κολοσωμένας φράσεις διὰ νὰ εὗρωσι νόημα πολλάκις ἀνύπαρκτον· παρατήθησαν ἀκολούθως τῇ ἀληθείᾳ ἀπὸ τόσον ξηρὰν καὶ ἄχρηστον ματαιοπολίαν, ἀλλὰ δὲν ἐπροφυλάχθησαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῆς πλάνης καὶ τῶν παραλογιῶν Χημικῶν τινῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζαν νὰ εὗρωσι τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τὴν Πανάκειαν εἰς τὰ χωνευτήριά των, ἐν ᾧ (τὸ ἀξιοσημείωτον) ὁ ἀφευρετὴς τόσων παιδικῶν παραφρονήσεων, ὁ Παρακέλσος κατηδάρισεν ὀλοτελῶς τὸν ἤδη κλονιζόμενον Γαλινηισμόν.

Ὁ μεταξὺ τῶν ψευδοχημικῶν καὶ τῶν Γαλινηστῶν διεγερθεὶς πόλεμος, ἡ πτώσις τῶν νικηθέντων καὶ ὁ ἀσάθης θρίαμβος τῶν νικητῶν, ἐσύτρεξαν ἐξίσου νὰ ἀηδιάσωσιν ὅλους τοὺς φρονίμους ἰατροὺς, καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσωσιν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβωσι τὴν μετὰ πολὺν χρόνον ἀμεληθεῖσαν σειρὰν τῆς φιλοσοφικῆς καὶ Ἱπποκρατικῆς παρατηρήσεως. Ἄνδρες εὐφυεῖς ἐχρηιάζοντο διὰ νὰ ἐξυπνίσωσι τὰ κοιμώμενα πνεύματα, καὶ νὰ ἐνεργήσωσι σωτηριώδη τινα ἐπανάστασιν. Ὅθεν δύο ἀληθῶς φιλόσοφοι ἰατροὶ, ὁ Baillou καὶ ὁ Sydenham ἀνεδέχθησαν τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα, καὶ ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας τοὺς πρὸ πολλοῦ ἀποπλανημένους ἰατροὺς.

Ὁ Baglivi μολουτεύτο, εἰς ἀπὸ τοὺς ἀνακαινιστὰς τῆς τέχνης μας, ὑπερέβη κατὰ τὴν φιλοσοφίαν τοὺς δύο βηθέντας ἰατροὺς, καὶ ἤξειώθη νὰ προσαρμόσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι ἐκεῖνος ἔλεγε περὶ Ἱπποκράτους: Ἡ φύσις καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπον ὁμιλεῖ διὰ τῆς φωνῆς του. Αὐτὸς τῶσπι ἐξεσκόμισε τὰς περισσότερας ἀληθείας εἰς τὰς Παθολογικὰς γενικότητας, παρενέσπειρεν εἰς τὰ πονήματά του πολλοὺς φιλοσοφικοὺς σοχασμοὺς καὶ συμπερασμοὺς, καὶ ἀφήκε τὰς γνωσιωτέρας καὶ σοφωτέρας παραγγελίας περὶ τῆς παρατηρητικῆς μεθόδου· ἀλλὰ τὸν ἄνδρα τοῦτου, ὅστις πάντοτε ἐλάλει γλώσσειν σοφωτάτην, μόλις τεσσαρακονταετῆ ὁ ἄσπιρος θάνατος ἀφήρπασεν ἀπὸ τὴν ἐπισημονικὴν ἐπικράτειαν.

Τὸ ὄνομα καὶ τὰ συγγράμματά τοῦ ἀθανάτου Stahl παρρησιάζονται ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἐνθύμησιν, ὅταν γίνηται λόγος περὶ ἰατρικῆς φιλοσοφίας. Τὰ πονήματά του τῇ ἀληθείᾳ, ἐξαιρέσει εἰδικῶν τινῶν ἰδεῶν περὶ φύσεως, ἀκμῆς, καὶ παρακμῆς τῶν αἱματωδῶν βυμάτων, γέμουσιν ἀπὸ τοὺς ὑψη-

λοτέρους και φιλοσοφικωτέρους σοχασμούς καθ' όλους τους Ιατρικούς κλάδους· τὸ ἀντιληπτικὸν τοῦ νοῦς τοῦ, ἡ ἀπειρος πολυμάθειά του, ἡ δικαία του κρίσις και ἀκριβὴς ἐκτίμησις ὅλων τῶν Ιατρικῶν ὑποθέσεων, τὸν κατατάττουσιν εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν μεταξύ ὄλων τῶν νεωτέρων και πολλῶν παλαιῶν Ιατρῶν. Ὁ Stahl θεωροῦν τὴν φύσιν ὡς δύναμιν ἐνεργητικὴν, σοφὴν και ἀγρυπνον, τὴν ὑπερασπίσθη μετ' ἄκραν θερμότητα, και ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀπέβριψεν αὐστηραῖς ὅλα τὰ μέσα τῶν ὁποίων ἡ ἀφέλεια ἦτον ἀδέσμιος. Ἡ φιλοσοφικὴ ἀμφισβησία τέλος πάντων και ὁ Σκεπτικισμὸς, αἱ δύο αὗται φιλοσοφικαὶ λαμπάδες, ὑπῆρξαν οἱ ἀχώριστοι ὀδηγοὶ τοῦ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ιατρικῆς, ὅσα διὰ τῶν πονημάτων του ἐκαλλιέργησε και ἐπλούτισε.

Μετὰ τὸν Stahl τὸν δευτέρου βαθμὸν ἐπέχει ὁ μέγας ἐπιαινετῆς του Borden, ὅστις δικαίως τιμᾶται ὡς εἰς τῶν μεγαλύτερων Ιατρῶν τῆς Γαλλίας. Ἀγχινοὺς φιλόσοφος και ἀκριβὴς κριτικὸς, ὁ Borden ἐξέτιμησε μετ' ἄκραν ζυγὸν τῆς δικαιοσύνης ὅλας τὰς εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ιατρικῆς εἰσαχθεῖσας δόξας. Τὸ περὶ Μυξώδους ὑφάσματος πονήματός, και αἱ περὶ τῆς χρονικῆς ἀσθενείας συζητήσεις του, ὅπου ἀπαντῶνται πολλοὶ ὀρθοὶ και φιλοσοφικοὶ σοχασμοί, ἐπροοιμίασαν τὰς μεγάλας και ἐπαφελεῖς μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι ἐνηργήθησαν εἰς τὴν ἐπιστήμην περὶ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος. Βαθεῖαι ἔννοιαι και σοφαὶ σκέψεις, γραμμένας μετ' ἀπλῶν και σύνηθες ὄφρος, ἀλλ' ἀρτυμέναι μετ' ὀρθὰς ἀλλὰς τοῦ σατυρισμοῦ, κάμνουσιν ἡδονικὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀξιωματικῆς τούτου συγγραφέως, ὅστις μόλον τούτου εἶναι ἐνίστη σκετικῶδες και ὑπερασπίζεται προὔπαρχούσας τινας ἰδίας.

Τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ἀφοῦ πρὸς τὸν τελευταῖον δεκάτον ὄγδον ἡμεῖς μετῴκησε σχεδὸν ὀλόκληρον τὴν μορφήν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἰσῆλθε και εἰς τὴν Ιατρικὴν σπουδὴν, και ἀνεξωπύρωσεν αὐτὴν τὸν ζήλον τῆς φιλοσοφικῆς παρατηρήσεως και ἀναλύσεως, ὁ ὁποῖος μολοῦντι εἶχε διεγερθῆ μεταξὺ τῶν Ιατρῶν παρὰ τῶν ἐνδόξων Baillon, Sydenham, Baglivi και Stahl, συχνάκις ὁμοῦς ἀντεπληρώθη ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἔξιν τῆς πείρας, και ἀπὸ ἀκατανόητον τινα σχολαστικὴν γλῶσσαν, ἤξιαν τῆς βασιλείας τῶν Γαλιναίων. Πολλοὶ Γάλλοι ἀπὸ τοῦς συνεργάτας τῆς Ιατρικῆς ἀνάγεννη-

σας ἀπολαύουσιν ἀκόμη τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ὁ Bichat, ὁ Cabanis και ἄλλοι, ἂν και μετέβησαν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, κρίνονται ὁμοῦς ὅτι παρυσίζονται μετ' ἡμῶν· τὸσον τὰ ἔργα των μᾶς εἶναι πολύτιμα και ἐπαφελῆ!

Ἡθικὴ φιλοσοφία τοῦ Ιατροῦ.

Ὁ Ιατρός εἰς τὰ ἤθη του, εἰς τὰς μετὰ τοῦς ἀσθενεῖς σχέσεις του, εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων Ιατρικῶν μέσων, και ἢς ἄλλας τοιαύτας περιστάσεις, πρέπει νὰ φανῆ ὑψηλὸς κατὰ τοῦς σοχασμοῦς, ἀνεξάρτητος κατὰ τὴν γνώμην, αὐστηρὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης του, και πάντοτε ἐπεσιρηγμένους εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν δικαιοσύνην, εἰς τὴν εὐνοσίμω, και εἰς τὴν χρησιμότητα τοῦ τιμίου ἀνθρώπου. Ἐκεῖνος τῆ ἀληθείᾳ, ἢς τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐμπιστεύονται τὴν ὑγίαν, τὴν ζωὴν, και ἐνίστη τὴν τιμὴν τῶν συγγενῶν των, πρέπει νὰ ἔχη φήμην ἀμόλυτον και ἐλευθέρην ἀπὸ πάσαν ἄτιμον ὑπόψιν. Περὶ τούτου ὁ Ἰπποκράτης μᾶς ἀφῆκε σοφῆς παραγγελίας· εἰς τὸν ἔκρον τῆς σχολῆς του, και εἰς τὴν ἄλλα εἰς αὐτὸν ἀποδοθέντα πονήματα ἠθικῆς Ιατρικῆς· "Ὁμνυμαι Ἀπόλλωνα Ἴητῶν και Ἀσκληπιὸν, λέγει ὁ θεὸς γέρον, ἠγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην ἴσα γενέτησιν ἐμοῖσι, και διδάξαι τὴν τέχνην ταύτην, ἢν χρηρίζωσι μαυθάνειν, ἄνευ μισθοῦ και ξυγγραφῆς οὐ δάσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδὲ αἰτηθεῖς, θανάσιμον, οὐδὲ ὑφρηγῆσομαι ξυμβουλίην τοῖνδε· ὁμοῦς δὲ οὐδὲ γυνακί πρῶτον φθοριον δάσω· ἀγνώως δὲ και ὀσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν και τέχνην τὴν ἐμήν εἰς οἰκίας δὲ ὀκόσας ἂν εἶσω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ἀρεθείᾳ καμνόντων, ἐκτὸς εἰάν πάσις ἀδικίης ἐκοχάσῃ, και φθορίης τῆς τε ἄλλης και ἀφροδισίων ἔργων, ἐπίτε γυναικείων σωμάτων και ἀνδρῶν, ἐλευθέρων τε και δούλων. "Α δ' ἐν Θεραπειῇ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ και ἄνευ Θεραπειῆς κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἂ μὴ χρή ποτε ἐκλαθέσθαι ἔξω, συγγῆσομαι ἀρήτητα ἠγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα. κτλ."

Ὅσον οἱ τίμιοι καταφρονοῦσι και ἀποσρέφονται τὸν ἀγῶν τὴν, ὁ ὁποῖος ἀπατᾷ μισητῶς τὸ κοινόν, και μετ' ἀτίμους πράξεις ἐξευτελίζει τὸ ἐπάγγελμα, τοῦ ὁποῖου ἐσφρατέρηθη τὰς ὑπουργίας, τὸσοῦτον θαυμάζουσι και ἀγαπῶσι τὸν πεπαιδευμένον, τὸν καλοκἀγαθόν και ἀληθῶς φιλόσοφον Ιατρὸν. Τὸ νὰ

ἀφιερώσῃ τίς τῆ ἀληθείᾳ δόλοκληρον τὴν ζωὴν τοῦ πρὸς ἀνακου-
φισμὸν τῶν ἑμοίων του, καὶ ἐξοδεύῃ μέγα μέρος αὐτῆς εἰς τὸ
ἄσουλόν τῶν ἀνθρώπων ἀσθενειῶν, ὅπου πολλάκις οἱ ζῶντες
εἶναι ἀμορφότεροι τῶν ἀποδραμμένων, καὶ ὅπου τὰ θανατη-
φόρα σπέρματα μολύνουσιν ἀκαταπαύτως τὸν ἀναπνεύσμενον
ἀέρα, καὶ ἡ μετὰ τῶν ἀββάσεων κοινωνία συχνάκις φέρει με-
γάλους κινδύνους, καὶ ἔχει καὶ ἀντιπαθῆ εἰς τὴν λειποθυμίαν
τῶν ψυχομαχούντων, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν του ἀδυναμίαν, καὶ ἀλ-
λάζῃ τὰς μορφὰς τοῦ προσώπου του μεταξὺ τῶν λυπηρῶν του-
των περιπέσεων, καὶ καὶ ἀναγκάζεται καὶ παρηγορῆ τοὺς ἄλ-
λους, ἐν ᾧ αὐτὸς εἶναι πικρὰ λυπούμενος, καὶ καὶ δύναται τέ-
λος πάντων καὶ μελετᾷ ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ζιγμάς τοῦ
κόπου καὶ τῆς ἀγῆδας, ταῦτα ὅλα ἀναμφιδόλως εἶναι ἔργα ἁ-
ξία τῆς καθαροτάτης καὶ φιλανθρωποτάτης φιλοσοφίας.

Ὁ Ἴατρος χρεώσῃ καὶ μετέρχεται εὐγενῶς τὴν τέχνην
του, χωρὶς καὶ τὴν κάμνη ὄργανον ἐμπορικῶν σκοπῶν καὶ πα-
ρανόμου πραγματείας, καὶ χωρὶς καὶ ἐπιθυμῆ οὐδὲ τὴν σκαν-
δαλοποιὸν δημοσίευσιν, ἡ ὅποια ἐξισιάζει τὴν τέχνην του με-
τὰ τὰ ἔσχατα ἐπαγγέλματα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, οὐδὲ ἄλλα
πολλὰ ἄτοκα μέσα, τὰ ὅποια βλάπτουσι τὴν ἀκριβῆ χρησιό-
θειαν. Δέλει μισήσῃ ἐπίσης τοὺς ἐπαίρους τῶν ἀμετρολογῶν,
τῶν ἀσώτων, καὶ τῶν ἐρημεριδογράφων, καὶ ἀποφύγει καὶ αὐ-
τὴν τὴν σκίαν τῆς ἀγυρτείας· δὲν δέλει ἐπισιρῆζει τὴν ὑ-
πόληψίν του εἰς τοὺς ἐν μέσῳ τῶν εἰδῶν διαμεριζομένους οὐ-
τιδανούς ἐπαίρους, οὐδὲ εἰς τὴν συγκαταίνουσιν μεμοσχωμέ-
νων καὶ Ἰκτερικῶν τινῶν γυναικῶν, αἱ ὅποιαί ζητῶνται ὅτι
ἐμποροῦσι καὶ συζητήσῃ τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ἰατροῦ τῶν, καθὼς
ἐκείνην τοῦ μυροπόλου ἢ τῆς καινοτόμου του.

Ἡ Πρακτικὴ τῆς Ἰατρικῆς δὲν φέρει τὸν Ἰατρὸν εἰς
τὰς ἀξίας οὐδὲ εἰς τὴν εὐτυχίαν. Ὅσοι λοιπὸν εἰς αὐτὴν ἀφια-
ροῦνται, πρέπει καὶ ἀρνηθῶσι τὰ δύο ταῦτα μεγάλα ἐλατήρια
τῶν ἀνθρώπων πράξεων, καὶ καὶ καταπεισθῶσι πρὸ καιροῦ ὅ-
τι ἐν γένει καταδικασμένοι εἰς ζωὴν ἰδιωτικὴν, δὲν δέλουσι
λάθει δι' ἀνταμοιβὴν τῶν κοπιαστικῶν τῶν ἔργων, εἰμὴ τὴν ἑ-
σωτερικὴν εὐχαρίστησιν τῆς ἀγαθοποιΐας τῶν, ἡ ὅποια ἂν καὶ
εἶναι ἀνταμοιβὴ μετριωτάτη, πρέπει ὅμως καὶ ἀρκέσει εἰς τὴν
φρόνιμον φιλοσοφίαν, εἰς τὰ ὅματα τῆς ὁποίας ἡ θεία εὐε-
ργεσία εἶναι ἡ βασιλὴς τῶν ἀρετῶν.

Ἡ ἐνεργητικὴ αὕτη ἀρετὴ ἄς συνοδεύῃ πάντοτε τὸν πρα-
κτικὸν φιλόσοφον εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν δούλευσίν του·
ἄς μὴ παραβλέψῃ οὗτος τὴν ἀχυροκαλύδιν τῆς πτωχοῦ, ἀλλ'
ἄς τὴν ἐπισκεφθῆ μετὰ τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ἐπιμέλειαν, καὶ
καλοσύνην, μετὰ τὴν ὅποιαν ἐπισκέπτεται τὰ λαμπρὰ οἰκίμα-
τα τῶν πλουσίων, ἢ μάλικα ἄς ἀφιερώσῃ τὰς πρώτας του φρον-
ήδας εἰς τὸν πτωχόν, τοῦ ὁποίου αἱ χρεῖαι εἶναι βιωτέαι·
ἄς μιμηθῆ τὴν γενναίαν φιλοσοφίαν τοῦ περιφύμου Αἰποῖν
Ρεῖτ, ὅστις δὲν ἐροθεῖτο καὶ ἐπισκεφθῆ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰπ-
ποκόμου προτίτερα ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς αὐλῆς· ἄς τρέξῃ ἂν
δύναται κατὰ μιμησιν τόσων γενναίων φιλανθρώπων, εἰς βοή-
θειαν τῶν ἐνδεῶν καὶ πασχόντων, ὅχι διὰ καὶ συνάξῃ τὸν καρ-
πὸν ποταποῦ μισθοῦ, ἀλλὰ διὰ καὶ ἀφήσῃ ἴχνη τῆς ἐλευθερίου
μεγαλοδωρίας του.

Ἀλλ' ἡ γενναία του εὐσπλαγχνία, καὶ ἡ ἐνάρετός του
ταπεινοφροσύνη, ἄς μὴ σμικρύνωσι κατ' οὐδένα τρόπον τὴν
εὐγένειαν τοῦ χαρακτήρος του ἀπέναντι τῶν δυσυχούντων·
ἄς φυλάτῃ οὗτος πλησίον τῶν μεγάλων τὴν ἀξίαν τοῦ αὐ-
τονόμου ἀνδρός καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἐλευθερίου ἐπαγ-
γέλματός του· ἄς μὴ ὑποφέρῃ ποτὲ καὶ ἐν εἶδος ἐξευτελι-
σμοῦ, τὸ ὅποιον φανεροῦναι τὴν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν· πι-
σῶς φυλάξῃ τῶν ἀμοιβαίων πολιτικῶν χρεῶν ἄς ἀποφεύγῃ τὰ
ἐπιτετηδευμένα ἀρεσκευάματα καὶ τὰς δουλικὰς κολακείας, τὰ
ὅποια τὸν συγχέουσι μετὰ τὸ πλῆθος τῶν αὐλικῶν, τῶν ὑπερα-
σπιζομένων καὶ τῶν δοκίμων· τέλος πάντων σταθερὸς εἰς τὸν
ἄρκον του, ἄς ἐκπληρῆ τὰς ὑποσχέσεις του μετὰ θρησκευτικὴν
ἀκρίβειαν, καὶ ἄς συχνάκις προθύμως τοὺς ἐπικαλουμένους
τὴν βοήθειάν του, ἄς μὴ γίνῃ ὅμως ποτὲ εὐάρεστος ὑπηρέτης
τῆς παραλόγου φαντασίας μεγάλου τινος Δεσπότη, ἢ καὶ
τινος νεοπλοῦτου.

Ἄς ὀμιλῆ πλησίον τῶν ἀσθενῶν μετὰ εὐκρίνειαν, εὐγέν-
ειαν, καὶ ἀπλότητα· ἄς ἀποφεύγῃ τὰς κενοδόξους ἐπίδει-
ξεις, καὶ ἄς μὴ κάμνη ποτὲ μετὰ τόνον ἐμφαντικὸν ὑποσχέσεις
ψευδεῖς καὶ γελοίας, τόσον ὀλίγοῦ συμφέτους μετὰ τὴν ἀξιά-
θειαν τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων· καὶ ἂν ποτε τοῦταίαι συγ-
χαρημένοι καὶ προδώσῃ τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο ἄς κάμνη μόνου
τότε, ὅτε ἀναγκάζεται καὶ ἀπομακρύνῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐγγύ-
ζήτους θανάτου, καὶ καὶ ὑποσηρῆξῃ μίαν φαντασιώδη ἀπάτην.

ἢ ὅποια εἶναι τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν καθ' ὑπερβολὴν φιλοζῶων· ἃς ἀποσρέφεται ὅμως ὅσον τὸ δυνατόν τὴν πλάνου τέχνην τοῦ νὰ ἐξαπατήσῃ καὶ γελάσῃ τοὺς εὐπίστους ἀσθενεῖς μὲ τὰ λεγόμενα Εἰδικὰ Ἱατρικὰ, τὰ ὅποια ἂν κατὰ τύχην ἀποβαίνουσιν ἐνίοτε ἀδιάφορα ἢ ἐπιζήμια, πάντοτε ὅμως συνεπιφέρουσιν ἀναμφισβόλως μίαν ἀτακτον μεταβάσιν εἰς τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας, τῆς ὅποιας ὁ κίνδυνος εἶναι ἐκατονταπλασίως μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν ἀδιάφορον ἢ καὶ οὐδεμίαν ἀφέλειαν τῆς ἐντεῦθεν ἐλπιζομένης ἐνεργείας.

Ὁ ὁρθὸς λόγος, ἡ φιλοσοφία, καὶ ἡ αὐσιγὰ μετριοφροσύνη ὑποχρεοῦσι τὸν Ἱατροῦ νὰ μὴ δίδῃ ἐν τοῦ τυχόντος τὰ ἐπικίνδυνα μέσα, τῶν ὁποίων τὴν χρῆσιν, δὲν ἐδικαίωσεν ἢ πείρα, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐρήμερος φήμη πολλάκις προέρχεται ὑπὸ τὴν βραδουργίαν ἢ καὶ ἀπὸ τὴν πρόληψιν· εἰς τοιαύτην περίεασιν ὁ Ἱατρός, διὰ νὰ ἐκτιμῆσῃ δικαίως καὶ πρεπόντως τὰ πράγματα, ἔχει χρεῖαν νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἀμφισβολίαν καὶ εἰς τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀναπόσπικτον σοφῶν Πυρρῶνισμὸν, τὰς δύο ἀρχικὰς ποιότητας τῆς Ἱατρικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ ἀποτελέσματος τῶν Ἱατρικῶν, ὀδηγεῖ φυσικῶς τὸν φιλαλήθη καὶ φιλοδίκαιον πρακτικὸν εἰς τὸ νὰ βάλλῃ εἰς πρᾶξιν μόνον ὅσα ἐξ αὐτῶν εὐσυνειδήτως νομίζει ἀναγκαῖα εἰς τὸν θεραπευόμενον ἀσθενῆ. Ὅθεν δὲν ἀνῆκει εἰς αὐτὸν νὰ προσρέξῃ εἰς ματαίως ἐκθέσεις θεραπευτικῶν παραγγελμάτων καὶ εἰς πολυδαπάνους πολυφαρμακίας, τὰ ὅποια εἶναι μέσα ἀρμόδια διὰ νὰ πλουτίσωσι τὸν φαρμακοποιὸν, καὶ συχνάκις τὸν ἀγύρτην, ὅστις μὲ ἀίσχραν συμβείβασιν γίνεταί συμμέτοχος τῶν τοιοῦτων ἀνόμων ἐνεργημάτων.

Ὁ σοφὸς Ἱατρός πρέπει νὰ καταπολεμήσῃ μὲ ὄλην του τὴν φιλοσοφίαν τὸ ἀπατηλὸν θέλγητρον τῶν εὐπίστων ἀνθρώπων, τὰ ἀναριθμητὰ ἐκεῖνα περιττὰ Ἱατρικὰ, τὰ ὅποια ὁ Bordeu μὲ ἀπλότητα ἀνόμαζεν· Ἱατρικὰς ματαιότητας· καὶ μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Tronchin, χρεωθεῖ διὰ τῆς ἀξιοπιστίας του νὰ καταπέσῃ τοὺς ἀσθενεῖς νὰ προτιμῆσῃ τὰ σωτηριώδη μέσα τῆς Διαιτητικῆς, αὐτὴ τῶν πικρῶν καὶ ἀηδῶν φαρμάκων, καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς εἶδος ζωῆς ὑγιέστερον καὶ φυσικώτερον πολλὰς γυναῖκας καὶ πολλοὺς ἀνδρας καὶ τῶν γυναικῶν αὐ-

τῶν γυναικωδωτέρους. Ἐντεῦθεν ἀνορθῶν διὰ τῶν σοφῶν συμβουλῶν του τὸ φυσικὸν σύστημα, θέλει φέρεῖ εἰς τὸ κρεῖττον τὰ ἤθη τῶν ἀρρώστων, τὰ ὅποια διεφθάρησαν φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἀπὸ τὴν θηλυπραγῆ ἀνατροφὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἀτακτον διαίταν, καὶ οὕτω θέλει ἐκπληρώσει τὸ διπλοῦν χρέος τοῦ φιλοσόφου Ἱατροῦ καὶ τοῦ Ἑθνοῦ.

Ἀπ' ὅλα τὰ δοκίμια τὰ ὅποια ἡ Ἱατρικὴ φιλοσοφία μέλλει νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὸ διάστημα τῆς πρακτικῆς, ἄλλο δὲν εἶναι, κατ' ἐμὲ, σκληρότερον τῆς ἀχαριστίας ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἱατρός ἐδιόσθη νὰ ἀφελήσῃ μὲ ὄλην του τὴν δύναμιν καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς τέχνης· καὶ ὅμως πολλὰ γλήγορα ἀπαντᾷ τὴν λυπηρὰν ταύτην περίεασιν. Διὰ τοῦτο ἡ μεγαλοψυχία τε πρέπει νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ ἀνώτερον τῆς ἐντεῦθεν πρῆξνουμένης ἀγανακτήσεως καὶ μνησικακίας. Ὁ Πρακτικὸς λοιπὸν ἄς ἐτοιμασθῆ νὰ ἴδῃ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀποφυγόντες τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον, λησιμονοῦσι τὰς ὑπουργίας του, καὶ ἐνίοτε τὰς ἐνεργείας του, καὶ θεωροῦσιν ὡς ὄνειρον ὅλα τὰ παρελθόντα, σπεύδοντες μάλιστα, ὡς φαίνεται, τόσον περισσότερο νὰ ἀποτεινάξωσι τὸ βάρος τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὴν ἐνθύμησίν των τὰς ἐπαφελεῖς ἐκδουλεύσεις τοῦ Ἱατροῦ, ὅσον αἱ φροντίδες τούτου ὑπῆρξαν μακρύτεραι καὶ συνεχέστεραι.

Ὅσον μισητὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ τοιοῦτον φέρσιμον, ὁ φρόνιμος ὅμως καὶ φιλόσοφος Ἱατρός, ὅς τις γνωρίζει τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν πρέπει οὐδὲ νὰ ἐξικπάζηται οὐδὲ νὰ μνησικακῆ· καὶ αὐτὶς τῶν ἀχρείων καὶ ἀναισχύτων τούτων προσρέξῃ καὶ αὐτὶς εἰς τὴν βοήθειάν του, ὁ Ἱατρός ἄς μεταχειρισθῆ ὄλην του τὴν γενναϊότητα διὰ νὰ λησιμονήσῃ τὴν ἀχαριστίαν καὶ νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ μὲ τὸν αὐτὸν ζήλου, χωρὶς κἄν νὰ τὸν ἐλέγξῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ἄς καυχῆθῃ ὕστερον, ἂν πρέπη, ὅτι ἀπέκτησεν ἕνα νέον ἀχαριστον. Τοιοῦτον καὶ τόσον εὐγενικὸν φέρσιμον, ὅχι σπάνιον βέβαιον εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἱατρῶν, εἶναι ἀναντιρρήτως παράδειγμα ἀρετῆς, ἄξιον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ πρωτότυπον.

Ὁ ἀληθὴς Ἱατρός, διὰ πολλὰ γνωστὰ αἴτια, δὲν δύναται νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην πλούτην· πρέπει ὅμως νὰ ἐπιθυμῆ μίαν ἀνταμιδοῦν εὐγενεστέραν καὶ φιλοσοφικώτεραν τῶν μακρῶν καὶ κοπιαστικῶν του ἐνυσχολήσεων, ὅποια

ἔναι ἡ ἑσωτερικὴ καὶ καθαρά εὐχαριστίας, σύνθετος αἰσθημα εἰς τοὺς εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος. Τὴν ἀνταμοιβὴν ταύτην πολλὰ ὀλίγοι γνωρίζουσιν, ἀλλ' ὅσοι ἐφθασαν νὰ τὴν ἀπολαύσωσι, τὴν εὐρίσκουσι πλήρη ἡδονικῶν καὶ μαγευτικῶν θελημάτων. Πόσον ἀξίζει μάλιστα ἡ τοιαύτη ἀνταμοιβὴ δίδει τὸ αἰσθανθῆναι ὁ ἱατρός εἰς τὴν ἀναχωρητικὴν καὶ ἡσυχαστικὴν ἡλικίαν, ὅτε ὅλα τὰ πάθη κοιμῶνται, καὶ ὅτε ὁ ἄνθρωπος τρέφεται σχεδὸν μὲ μόνην τὴν ἀνάμνησιν τῶν περασμένων· τότε τῇ ἀληθείᾳ ἡ μεγαλυτέρα χαρὰ τοῦ τιμίου εἶναι τὸ νὰ μονολογῇ μὲ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ τό: ἐγὼ ἐδόξασα τὴν πρόσκαιρον ζωὴν μου μὲ γευθείας καὶ εὐεργετικὰς πράξεις· ἐγὼ ἀφῆλσα τοὺς ὁμοίους μου. Τοιοῦτος ἦτο βέβαια ὁ σοφισμὸς τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ἐπλησίαζεν εἰς τὸν τάφον, περιουκλωμένος ἀπὸ τῆς ὑπόληψιν καὶ ἀπὸ τῆς εὐγνωμοσύνης, τὰς ὁποίας δικαίως τοῦ ἔφερεν ἡ μακροχρόνιος ζωὴ του, ὅλη ἀφιερωμένη εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν συμπολιτῶν του καὶ εἰς τὴν παρηγορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Κ. Ζωγράφος ἐκ Καλαβρύτων.

Φίλτατε Κοκκινάκη.

Ἐρχομαι νὰ πληρώσω τὴν υπόσχεσιν (1) νὰ λαλήσω περὶ τῆς μεταωμένης ἐκδόσεως τῶν χρυσοσομικῶν συγγραμμάτων. Οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν εἶναι τόσον μᾶλλον ἐπαινετοί, ὅσον ἡ ἐπιθυμία των πηγάζει ἀπὸ καθαρὰν φιλογενεῖαν. Ἄλλ' εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ γένους κατάξισιν εἶναι τάχα καὶ τόση ἡ ἐξ αὐτῆς ἀφέλεια, ὅσῳ ἐλπίζουν οἱ φιλογενεῖς ἐκδοῦναι; Ἄλλοστις, φοβούμενος μὴ σκανδαλίσῃ τῶν ἀσθενῶν τὰς ἀκοάς, ἤθελ' ἴσως τὴν κρίνειν ἀφέλιμον. Ἐγὼ, καὶ τὸν Χρυσόσομον σεβόμενος, καὶ τοὺς σπουδάζοντας νὰ τὸν ἐκδώσωσιν εὐλακρινῶς ἐπαινῶν, φοβοῦμαι μὴ πάθωμεν τὴν ἀπάτην ἐκείνου τοῦ φησικῶ, πρὸς τὸν ὅσον, ἐπειδὴ ἐζήτηε ἱατρῖαν τῆς παρανοχίας του, χαρὶς νὰ αἰσθάνεται τὴν ἄλθριον τοῦ πνεύματος ἀφῆσιν, ἀπεκρίθη ὁ ἱατρός, „Οὐκ ἔσι σοι, ὦ βέλτις, περὶ παρανοχίας ὁ λόγος (2)“.

(1) Ἰδ. ἀρ. ΙΧ. Α. Ἐ. σελ. 309. (2) Πλούτ. Περὶ τοῦ ἀκούειν.

Αἱ κατεπίγουσαι τῆς Ἑλλάδος χρεῖαι σήμερον εἶναι τόσον πολλαί, καὶ ἐξεναντίας τὰ μέσα νὰ τὰς πληρώσωμεν ἀκόμη τόσον ὀλίγα, ὅσε, ἂν δὲν τὰ μεταχειρισθῶμεν μὲ ἀκραν οικονομίαν, κινδυνεύομεν καὶ αὐτὰ ἐτι πλεόν νὰ ἐλαττώσωμεν, καὶ τὰς χρεῖας ἡμῶν νὰ πλεονάσωμεν. Οἰκονόμον ἤθελες ἀνομάσειν μετρίας χρηματικῆς κητείας ἀνδρα νεόγαμον, ἔσις, ἀντὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν οἰκοσκευὴν του ἀπὸ τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, ἐξοδεύει εἰς τὰ περιττά; Ὅχι βέβαια. Εἰς αὐτὸν ἀρμόζει τὸ, „Οὐκ ἔσι σοι, ὦ βέλτις, περὶ τοιούτων ὁ λόγος“. Εἰς τοιαύτην νεογάμου κατάξισιν εὐρίσκειται σήμερον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, νυμφευόμενος τὸ δεύτερον τὴν ΣΟΦΙΑΝ, μετὰ μακρὰν ἀπ' αὐτῆς καὶ δυσυχεστάτην διάζευξιν. Ἡ παρούσα καὶ κατεπίγουσα χρεῖα, εἶναι ἡ χρεῖα τῶν διδασκάλων καὶ εἰς τούτων τὸν πληθυσμὸν χρεωθεῖ νὰ ἐξοδευθῇ, ἔσις ἐπιθυμεῖ νὰ κἀμῃ πολυγόνους τοὺς γάμους τῆς Ἑλλάδος, ὅχι εἰς συγγραφέων πολυδαπάνους ἐκδόσεις, τὰς ὁποίας ἐμποροῦμεν νὰ ἀναβάλωμεν εἰς εὐτυχέστερον ἄλλον καιρὸν. Πρὸς τὸν ἐξοδεύοντα εἰς ἐκδοσιν τοῦ Χρυσόσομου δικαίως σήμερον δύναται νὰ εἴπῃ ὅσις γνωρίζει ἀκριβῶς τὴν ἀφῆσιν μας, „Οὐκ ἔσιν ἡμῖν περὶ τῆς σπανιότητος τῶν χρυσοσομικῶν βιβλίων ὁ λόγος“. Ἡ κατεσθίουσά μας νόσος εἶναι, ὅτι δὲν ἔχομεν οὔτε μεταξὺ τῶν ἱερωμένων ἀνδρας ἀνταξίους τοῦ Χρυσόσομου, οὔτε μεταξὺ τῶν κοσμικῶν πολλοὺς ἀκόμη ἱκανοὺς νὰ παραβαλῶσι μὲ τοὺς σοφοὺς ἡμῶν προγόνους· διότι μᾶς λείπουν ἀκόμη τὰ μέσα νὰ τοὺς ἀποκτήσωμεν. Ἡ εὐγενὴς προθυμία τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος (τὸ βλέπομεν ὅλοι) ἐστράφη εἰς τὴν ὁδὸν, ἢ μᾶλλον τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ὁδοὺς τῆς σοφίας· ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀρκετοὺς τὸν ἀριθμὸν ὁδηγούς, καὶ οἱ ὁδηγοὶ των, χειραγωγῶντες αὐτοὺς εἰς ὅποιον ἑκαστος γνωρίζει ἀκριβέστερον ὁδὸν, ἀναγκάζονται νὰ δακτυλοδεικτώσι μόνον τὰς ἄλλας μὲ κόπους ἀνοποφόρους καὶ καρπὸν ὄχι ἀνάλογον τῶν κόπων καὶ τοῦ ζήλου των. Ἡ σπανιότης λοιπὸν τῶν ὁδηγῶν εἶναι ἡ ἀληθὴς ἡμῶν ἀφῆσιν, καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν πρέπει νὰ ταχύνωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ὑγείαν.

Τρία πράγματα μὲ φαίνονται ἀναγκαῖα, ἂν μὲ συγχωρηθῆται νὰ ἐκθέσω τὴν περὶ τούτου γνώμην μου, εἰς τὸν ἐγγήγορον τῶν ὁδηγῶν πληθυσμὸν. Γαμείον ἐν μόνον χρηματικόν· Διοί-

κησις μία μόνη τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος τούτου ταμείου. Τρόπος ἀποσόλης τῶν περιπομένων νὰ διδασχῶσιν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην μ' ἐξοδα τοῦ ταμείου νέων εἰς μόνος ἐνεργετατος.

Πρῶτον, ὅταν λέγω κοινὸν ταμεῖον ἐν, δὲν ζητῶ νὰ ἐμποδίσω κανένα ἀπὸ τὰς κατὰ μέρος εὐεργεσίας εἰς τὴν πόλιν τῆς γενέσεως ἢ κατοικίας του. Τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ νὰ μὴ λείψῃ, πολλὴ ἢ ὀλίγη, ἢ ἐτήσιος συνεισφορά του εἰς τὸ κοινὸν τοῦ γένους ταμείου· καὶ τοῦτο μόνον τὸν παρακαλῶ νὰ πιευσθῇ, ὅτι τοιαύτη συνεισφορά, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ᾖναι, ἔχει νὰ καρποφορήσῃ πολὺ πλέον ἀπὸ πολλὰς μεγάλας δωρεάς ἄλλας. Τὰ καλὰ δὲν γεννῶνται τόσο ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν, ὅσον ἀπὸ τὴν φρόνιμον οἰκονομίαν τῶν μέσων. Εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, πολλάκις καὶ μετρίως καταστάσεως πολιτικῆς κατασκευάζει τὴν κατοικίαν του, κομψοτέραν, καὶ λαμπροτέραν μὲ ἀσυγκρίτως ὀλιγοτέρα ἐξοδα, παρὰ πολλῶν ὑγεμονῶν ἢ σατραπῶν Ἀσιαῶν πολυτελέστατα παλάτια. Διὰ τί; Διότι ὁ Εὐρωπαῖος ἐδιδάχθη νὰ κατορθῶν ἐκ τῶν ὀλίγων πολλά· ὁ δὲ Ἀσιανὸς οὐδὲ μὲ τὰ πολλὰ δὲν εἶναι καλὸς νὰ κάμῃ τίποτε καλόν. Ἀλλὰ τίς ἢ χρεία ξένων παραδειγμάτων εἰς ἡμᾶς, ἔχοντας τὸ ἐνδοξον καὶ παράδοξον τῶν προγόνων μας παραδειγμα; Ἄν παραβῶν τις ὅσα ἐκείνοι ἐμεταχειρίσθησαν μέσα τῆς προκοπῆς εἰς τὰς ἐπισημὰς καὶ τέχνας μὲ ὅσα μεταχειρίζονται σήμερον οἱ φωτισμένοι τῆς Εὐρώπης λαοί, δελεῖ τὰ εὐρεῖν τόσο ἀνίσχυρα, τόσο ὀλίγα, ὡς δικαίως ἔχει νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν κανὲν ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον ἐδύνατο, μὲ τὴν εὐτελεῖ μέσῃ νὰ φθάσῃ εἰς τόσο ὑψηλὸν βαθμὸν σοφίας καὶ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο, παρὰ τὰς συνεισφοράς τῶν ἀστικῶν, προσκαλεῖται πατρίδα καὶ τοὺς ἱεραμένους τῆς νὰ συνεισφέρωσιν ἐτήσιον δωρεῖν ἕκαστος ἀνάλογον μὲ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπαρχίας ἢ τῆς δημοτελείας του. Ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εἰς ταῦρα ἐδοκίμησαν τὴν πατρίδα· οἱ πλείοτεροι, ἀσχολούμενοι εἰς μερικὴν ἐπίσκεψιν τῶν πτωχῶν τῆς ἐπαρχίας ἢ τῆς ἐνορίας των, δὲν ἔλαβαν ἀκόμη ἀφορμὴν νὰ παρηγορήσωσι τὴν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος πτωχείαν. Ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι δελοῦν προθύμως συνεισφέρειν τὰ δυνατὰ, εὐθὺς ὅταν ἀκούσωσι διὰ ζῆματος τοῦ Παναγιωτάτου ἡμῶν Πατριάρχου τὴν προσ-

καλοῦσαν τῆς πατρίδος φωνήν. Καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῶν ἐπαγγελμα, καὶ τὸ καύχημα ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες, δὲν τοὺς συγχωρεῖ νὰ παραδράμωσιν ἀδύνητον τὴν γυμνήν· καὶ πληρωμένην Ἑλλάδα, ὡς παρέδραμαν ἄλλοτὲ τὸν περιπεσόντα εἰς τοὺς λησὰς Ἰουδαίου οἱ ὁμογενεῖς του ἱερεῖς καὶ Λευῖται. Ἄπαυγε! τῶν Χριστιανῶν οἱ ἱερεῖς δὲν εἶναι τοιαῦτοι.

Εἰς τὸ αὐτὸ ταμεῖον πρέπει ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ κενδύονται, ἂν ὄχι ὅλων, τῶν πλουσιωτέρων κἂν μονασιῶν τὰ περιφερόμενα εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ φορολογούτα κατὰ πᾶσαν ἐορτὴν τοὺς κοσμικοὺς κουτία. Ὅταν ἡ κοινὴ πατρίς εὐρίσκειται εἰς τὴν διδασκαλίαν ἀπορίας, εἶναι ὄχι μόνον ἀδικον, ἀλλὰ καὶ ὑπερβολὴν παραξενον, νὰ ἐξοδεύονται τῶν Ἑλλήνων οἱ ἰδρωτὲς εἰς ἄλλας χρείας παρὰ τὰς χρείας τῆς Ἑλλάδος. Τί ἤθελεν εἰπεῖν ὁ ἱερὸς Κρυσόστομος, ὅστις ἐκήρυττεν ἐπ' ἐκκλησίας, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων οὐδὲ τὸ ὄνομα τῶν Μοναχῶν ἤκουστο (1), ἂν ἐπιτρέψω εἰς τὸν βίον, ἔβλεπε τόσο πλῆθος Μοναχῶν τρεφομένων δωρεῖν ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς; Ἡ μᾶλλον τί ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις καυχᾶται, ὅτι δὲν ἐδάρυνε κανένα (2); — Ὅχι (ἤθελεν ἴσως ὑποκριθῆν οἱ Μοναχοί), δὲν τρεφόμεθα δωρεῖν, ἐπειδὴ προσευχόμεθα ὑπὲρ τῶν τρεφόντων. — Ἀλλὰ πᾶσα πόλις ἔχει τοὺς προσευχομένους νύκτα καὶ ἡμέραν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν ἱερεῖς

(1) Ὁμιλ. κὸ εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ἐπιστολ. ὅπου καλῶν παρὶ τοῦ Παύλου λέγει· „Οὐδὲ γὰρ ἔχουσ τότε μονάζοντες ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοσμικοὺς διελθόντες ὁ μακάριος οὗτος“. Καὶ ὁ Σωζόμενος (Ἐκκλησ. ἱερ. βιβλ. α', κεφ. 12) μᾶς ἀξηγεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀπὸ τοῦ κατὰ Χριστιανῶν διωγμοῦ· „Αἰτίαν ταύτην τῆ φιλοσοφία παρεσχέν τοῖς κατὰ καιρὸν τῆ βιβλικῆς συμβάντας διωγμοῦς· ὅποι γὰρ φεύγοντες ἐν ὄρεσι καὶ ἐρημίαις καὶ νύκτας τὰς διατριβὰς ἐπαίουτο, εὐθὺς τοῦ βίου τούτου ἐγένοντο“. Σήμερον ὅμως οἱ διωγμοὶ ἐπαυσαν· καὶ οἱ Μοναχοὶ δὲν κρύπτονται πλέον σκορπισμένοι εἰς σπηλαία καὶ ἐρημίαις, ἀλλὰ κοινοβιότησιν οἱ πλείοτεροι εἰς μονασιῖα (ἠγοῦν εἶναι καὶ δὲν εἶναι Μοναχοί), ἢ περιέρχονται φανεροὶ τὰς πόλεις συζῶντες μὲ τοὺς κοσμικοὺς εἰς τὸν ὅποιον ἠρνήθησαν κόσμον.

(2) Θεσσαλ. β', γ', 8—11. „Οὐδὲ δωρεῖν ἄρτον ἐφαγόμεν παρὰ τίνος· ἀλλ' ἐν κόπῃ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιπαρῆσαι τινὰ ὑμῶν. . . Ἀκούομεν γάρ τινες περιπατοῦντα, ἐν ὑμῶν ἀτάκτως, μὴδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους“.

αυτῆς. — Μεταφέρομεν ἀκόμη ἀπὸ τὰ μοναχῆρια καὶ περιφέρομεν εἰς τὸν κόσμον καὶ τὰ σβάσματα λείψανα τῶν μαρτύρων εἰς ἀγιασμόν τῶν κοσμικῶν. — Ἄ! πόσον ἀσυγκρίτως σεβασμιώτερον ἦελεν εἶσθαι τὰ ἱερά λείψανα, ἂν δὲν ἐμετακινεῖντο ἀπὸ τῆς θήκας τῶν, μηδ' ἐγίνοντο πρόφασις ἐμπορίας (1) εἰς τοὺς μετακινουύστας, πρόφασις καταφρονήσεως, ἢ καὶ ἀδιανοήσεως, εἰς τοὺς κοσμικοὺς, οἱ ὅποιοι, διότι ἐτόλμησαν πινεῖς λαοπλάνοι νὰ κατασκευάζωσι λείψανα, ὑπεπτεύοντα ἁδίκως καὶ τοὺς ἀθώους τοιαύτης ἀσεβοῦς γοητείας Μοναχοῦς. Ὅπως ἂν ἦναι, ἐλπίζω ὅτι οὐδ' οἱ Μοναχοὶ καὶ θέλουσι φράξαι τὰς ἀνάσ εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἡ πατρίς ζητεῖ ἀπ' αὐτοὺς ὄχι συνεισφορὰν, ἀλλὰ ἀποχὴν ἀπὸ τὰ χρεωζόμενα νὰ συνεισφέρονται εἰς τὴν πατρίδα. Ἐὰν ὅμως εὐρέθῃ τις ἐξ αὐτῶν κοφῆς εἰς τὰς κραυγὰς τῆς πατρίδος, τότε εἰ παρακαλούμενος νὰ δωροδοτήσῃ τὸν κοφὸν τοῦτον κοσμικὸς, ἂν δὲν ἐκοφάθῃ αὐτὸς τὸν νοῦν, ἐμπορεῖ νὰ τὸν ἀποκρίθῃ ὅτι ἀπεκρίθη ὁ Φωκίων εἰς τοὺς ζητοῦντας δωρεάν: „Διςχοναίμην ἂν ὑμῖν μὲν διδοὺς, τούτοις δὲ „μὴ ἀποδιδὼς“ δείχνων τοὺς δανειζάστους. „Ἐντρέπομαι „(ὡς τὸν εἶπη). Ὁσιώτατε, νὰ χαρίζω εἰς σὲ ὅτι χρεωζῶ εἰς „τὴν πτώχην ταύτην“, δείχνων καὶ αὐτὸς τὴν πατρίδα του. „Ὅταν ζητῶ ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν συνδρομὴν, δὲν πε-

(1) Περὶ τῆς τοιαύτης καταχρήσεως, ἥ τις ἤνθησε μάλιστα κατὰ τὴν τελευτῆν ἀπὸ Χριστοῦ ἀκατονταετηρίδα, φωνάζει μὲ ἀγανάκτησιν ὁ Ἰσὸς Ἀυγουστίνος: „Ὁ πονηρότατος διάβολος διέσπειρε παντοῦ τὸν πλῆθος ὑποκριτῶν, ἐνδυσμένων μοναχικὸν σχῆμα. Δὲν μένουσι ποῦποτε, δὲν ζήκουν, οὐδὲ κἀθῆναι ποῦποτε, ἀλλὰ περιέρχονται ἀνταπείγεται τὰς ἐπαρχίας, ἄλλοι πολλοὺντες μέλη μαρτύρων (καὶ ποῖον μαρτύρων!), ἄλλοι πλατύνοντες τὰ φυλακτήρια, καὶ μεγαλύνοντες τὰ κρέσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν. (Ματθ. κγ' 5)“. *Callidissimū hostis tam multas hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit: alii membra Martyrum, si tamēn Martyrum, venditant, alii similitudinis et phylacteria sua magnificant etc. Augustin. De oper. monachor. cap. 18.* Τὸ κακὸν ἐπαρχώρησεν εἰς τόσον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ τὸ ἐμποδίσῃ ὁ Ἄυτο. κρητὸρ Θεωδόσιος μὲ τοῦτον τὸν νόμον: „Ἐνταφιαζόμενον σῆμα κανεὶς μὴ μεταφέρει εἰς ἄλλον τόπον· κανεὶς μὴ τολμήσῃ νὰ καταμαρτυρῇ καὶ νὰ παραγομῆται τῶν μαρτύρων τὰ λείψανα κ. τ. λ.“. *Humatum corpus nemo ad alterum locum transferat, nemo Martyras distrahat, nemo mercetur ect. @od. Theodos. lib. IX. titul. XVII.*

μορίζομαι εἰς ἱερωμένους καὶ κοσμικοὺς πλουσίους. Τὸ γένος ὅλου πρέπει νὰ προσκαλεσθῇ πατρικῶς ἀπὸ τοῦς κατὰ πόλεις Ἄρχιερεῖς, καὶ ποιμένας εἰς τὴν ἱερὰν οἰκοδομὴν τῆς σοφίας, ὅθεν ἔχομεν ὅλοι νὰ ἀπολαύσωμεν γνώσει, ἀρετῇ καὶ εὐδαιμονίαν (1), καθὼς ἄλλοτε ἐπροσκαλεσθήσαν, καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ὅλοι οἱ Ἰσραηλίται χωρὶς ἐξαίρεσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Εἰς ὅλους, ὅσοι φιλοτιμοῦνται νὰ δομαζῶνται Ἕλληνες, συμφέρει νὰ κηρύχθῃ, ὅτι ἡ πατρίς δεχεται καὶ τῆς χήρας τὰ δύο λεπτὰ μὲ τὴν αὐτὴν εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ τὰ προσφερόμενα ἀπὸ τὰς πλουσιωπάτας Κυρας, καὶ τοῦ μισθωτοῦ ἐργάτου τὸν ἄβολον, ὡς καὶ τοῦ πολυπλούτου πραγματευτοῦ τὰ πολλὰ πουγγία, καὶ τοῦ πένιτος ἐφημερίου τὸ γράσιον, ὡς καὶ τῶν πολυπροσόδους ἐπαρχίας διοικούντων Ἀρχιερέων τὰς πολυτάλαντους δωρεάς. Τοιοῦτον κήρυγμα ἀεὶ διαλαλήσασιν οἱ ἱερωμένοι-μας, συνοδευόντες το πρῶτοι αὐτοὶ μὲ τὸ παραδείγμα των, καὶ θέλουσι θαυμάσειν, πῶς πρῶτην φορὰν τώρα αισθάνονται εἰς ἑαυτοὺς τὸ χάρισμα τῶν θαυμάτων. Ὅτι καλὸν ἔγινε μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπράχθη τὸ πλέον ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἀλλὰ τὸ ἐπράξαν χωρὶς σύμπνοια, χωρὶς οἰκονομίαν, χωρὶς μέθοδον· ὅθεν ἐσπείραν πολλὰ μὲ πολὺν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλον, καὶ ἡ πατρίς δὲν ἐδέρισεν ἀκόμη καρπὸν ἀνάλογον τοῦ ζήλου των. Εἰς τοὺς ἱερωμένους ἡμῶν ἐφύλαξεν ἡ Πρόνοια τὴν δόξαν καὶ νὰ αὐξήσασιν τὰς συνεισφορὰς τῶν κοσμικῶν, διδάσκοντες καὶ συνεισφέροντες καὶ αὐτοὶ, καὶ νὰ συνευθύνωσι τὰς ἐδῶ κ' ἐκεῖ γινομένης ἀτάκτους κινήσεις εἰς μίαν μόνην μεθοδικῶς ἀρραγισμένην μηχανὴν, τοὺς ἐδῶθεν κ' ἐκεῖθεν φερομένους καὶ ματαίως σκερπίζομένους φύακας εἰς ἓνα ποταμὸν ἱκανὸν νὰ πτόσῃ ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς διψώσης γῆς. Τοιοῦτου καὶ τοσοῦτου καλοῦ τὴν δύναμιν ἔχοντες, ποῖαν ἄλλην ἀπόδειξιν, ὅτι φροντίζουσι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἔχουν νὰ μᾶς δώσωσι παρὰ τὴν κατέρθασιν αὐτοῦ;

Ἄλλ' ὁ ἀεννάως αὐξινόμενος οὗτος ποταμὸς, τὸ μὲ τὰς

(1) „Ἡ σοφία φιλοδύμησεν αὐτὴν οἶκον . . . Ἀπέσπειλε τοὺς ἄναυκους δούλους, συγκυλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρητῆρα λέγουσα; Ὅσες εἰς ἄφρων, ἀκαθάρτα πρόσωπα . . . Ἀπολείπετε ἀφροσύνην, καὶ ζητήσατε ἠφρόνησιν, καὶ καταρθώσατε ἐν γνώσει σύνεσιν“. Σολομ. Παροιμ. 9, 1—6

ἐπισημοὺς συνεισφορὰς καὶ ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν, καὶ πλουσιῶν καὶ πενήτων χορηγοῦμενον τοῦτο ταμεῖον, δελεῖ εἶσθαι ὁμῶς διὰ πολὺν ἰσῶς ἀκόμη καιρὸν ταμεῖον γένους δυσουχοῦς, τοῦ ὁποῦ αἱ χρεῖαι ὑπερβαίνουν πολὺ τοὺς χρηματικούς πόρους. Διὰ τὴν θεραπευτὴν λοιπὸν ὁπωσοῦν ἢ ἀπορία του, καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τοὺς ἐνδεχομένους κινδύνους, συμφέρει νὰ παραδοῖ εἰς χεῖρας πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονομοῦ, τοῦ Κοινοῦ τινὸς Ἑλληνικῆς πόλεως. Δυσὸν μὲν συστήματα Ἑλληνικὰ βλέπω ἱκανὰ καὶ νὰ φυλάξωσιν ἀκινδύνως καὶ νὰ οἰκονομήσωσι φρονίμως τὰς Ἑλληνικὰς συνεισφορὰς, τὸ Κοινὸν τῆς Χίου, καὶ τὸ Ἐμπορικὸν σύστημα τοῦ Βυζαντίου.

Ὅτι εἶναι παρὰ τὰλλα Κοινὰ ἀσφαλέστερον τὸ Κοινὸν τῆς Χίου, ἂν ἀμφιβάλλη τις, ἄς συλλογισθῇ τὴν ἐκ πολλοῦ μέχρι σήμερον διοίκησιν τῆς πόλεως ταύτης, τὴν ἀτάραχον κατὰ τασιν τοῦ γυμνασίου τῆς, κυβερνωμένου ἀπὸ σοφοῦς διδασκάλους, καὶ ζολισμένου με τυπογραφίαν καὶ δημοσίαν βιβλιοθήκην πλουτιζομένην καθημέραν, τὴν ἐξαίρετον εἰς αὐτοὺς προσοσίαν τῶν Πρωτόντων ὅλα προτερήματα βίαιον ἔχοντα ἀσύλευτον τὴν ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν (1), ἐκ τῆς ὁποίας ἐλπίζεται καὶ ἡ φρονίμος οἰκονομία τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ ταμεῖου. Ἡ κυβερνήσις τοῦ Ἐμπορικοῦ τῶν Βυζαντινῶν συστήματος ἐδείξεν ἕως τῶρα ὅτι καὶ αὐτὸ θεμέλιον ἔχει τὴν ὁμόνοιαν. Ὅποιον λοιπὸν ἐκ τῶν δύο τούτων συστημάτων κριθῆ ἄξιον νὰ παραλάβῃ τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος ταμεῖον, πρέπει νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τὰ μέλη του δέκα ἐπιτρόπους ἀλληλεγγύους, καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν φροντίδα τοῦ ταμεῖου. Οἱ ἐπιτρόποι πρέπει νὰ προσλάβωσι συμβούλους καὶ τρόπων τιμὰ συνεπιτρόπους ἐκείνους μόνους τῶν Ἑλληνικῶν γυμνασίων τοὺς διδασκάλους, ὅσοι ἐπαιδευθῆσαν μεθοδικῶς εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ἢ καὶ τρέφουσι πῶσαν εὐλακρινὴν νὰ εἰσάξωσι τὴν μεθόδον τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ νὰ καταργήσωσι τὴν παλαιάν, ἣτις, ὡς μαρτυροῦν τὰ λείψανά της, δὲν μᾶς ἀφείλησε πολὺ.

(1) „Ἀδελφός ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, εἰς πόλιν ὄχυρά καὶ ὑψηλὴ, ἰσχυρὴ δὲ ἀσπὲρ τεταρταλιωμένον βασιλεῖον“. Σολομ. Παροιμ. ἡ, 19. „Ἀνεύρισται πόλις Ἑλληνικὴ ἣτις δὲν ἐκατάλαβεν ἀκόμη τῆς ὁμοιοῦς τὴν δύναμιν, ἢ τὴν πισωτὴν κἂν ἀπὸ τοῦ σφοῦ βασιλέως τὴν παροίμιν ταύτην.

λείπεται τρίτον τὸ περὶ τῶν μελλούτων νὰ βοηθῶνται ἀπὸ τοῦ ταμεῖου πενήτων νέων, ἐνὸς αὐτοῦ σπουδάζουσι εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην. Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς φωτισμένης ταύτης γῆς διασπείρεται σήμερον Ἑλληνικὴ πολλὴ νεότης, τρέχουσα τὸ σάδιον τῆς παιδείας με προθυμίαν ἀνωτέραν παντὸς ἐπαύου· καὶ δὲ μῶς πολλὰ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν μελλοῦν νὰ διδάξωσιν ἐξ ἐπαγγέλματος τὰς ἐπιστήμας· τὰς δὲ τέχνας σχεδὸν οὐδεὶς ἀκόμη (1), ὡς νὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκόψωσιν ἐπιστήμαι χωρὶς τέχνας, ἢ τέχναι χωρὶς ἐπιστήμας. Διὰ τὴν πληρωθῆ ἢ κατεπείγουσα χρεῖα τῆς Ἑλλάδος αὐτῆ, χρεωσοῦν οἱ διοικηταὶ τοῦ ταμεῖου πρῶτον νὰ πέμψωσι τίτους νέους, ὅσους δύναται νὰ βοηθήσῃ τὸ ταμεῖον, διδαγμένους τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ λοιπὰ ὅλα μαθήματα τὰ σήμερον παραδιδόμενα εἰς τὰ ἐπισημότερά μας γυμνάσια, καὶ μαρτυρίαν ἔγγραφον φέροντας τῶν διδασκάλων, ὄχι μόνον τῆς εἰς αὐτὰ προκοπῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς διαγωγῆς τῶν· καὶ καλόσον αὐτοὶ ἐπιστρέφουσι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, νὰ πέμψωσιν εἰς τόπον αὐτῶν ἄλλους τοσοῦτους καὶ ταυτούτους. Δευτέρον νὰ διορίζωσιν εἰς καθένα ἀπὸ τοὺς πέμπτομένους τὸ εἶδος τῆς Ἐπιστήμης ἢ τέχνης, διὰ τὴν ὁποίαν πέμπεται. Δὲν με λαμβάνει, ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν μαθημάτων συμφέρει μᾶλλον ν' ἀφίεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ μαθητῶντος· διότι εἰς ἐκεῖνο μάλις εὐδοκίμει πᾶσιν, εἰς ὅ,τι κλίνει ἐκ φύσεως. Διὰ τὰς παρούσας ὁμῶς χρεῖας τοῦ γένους συμφερότερον κρίνω νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἡ δαπανώσα πατρίς, κἂν πρὸς ὀλίγους χρόνους, ἕως νὰ γεμισθῶσι τὰ γυμνάσιά μας ἀπὸ παντὸς εἶδους διδασκάλους. Ἐπειτα καὶ οἱ ἐκ τοῦ γυμνασίου συνεπιτρόποι, γνωρίζοντες καθένα τῶν μαθητῶν εἰς τί μάλις εὐδοκίμει, ἐκείνη τὴν ἐξαίρετον σπουδὴν δύνανται καὶ νὰ ζητήσωσιν ἀπ' αὐτῶν. Τρίτον πρέπει νὰ διορίζεται εἰς τοὺς πέμπτομένους ὁ χρόνος ὅσον μελλοῦν νὰ διατρίψωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην· καὶ αὐτὸς δὲν δελεῖ εἶσθαι πολλὰ μακρὸς, εἰάν οἱ πέμπόμενοι πέμπωνται

(1) Πρώτη μικρὰ πόλις, αἱ Κιθωνίαι, ἀπέκτησε ταχέτην τυπογραφικὴν χαρακτηρισμὸν Ἑλλήνων· πρώτη ἐσαλεῖν ἄλλον αὐτῆς πολίτην νὰ διδάχῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ χαρτίου. Εὐθὺς, Κιθωνιάται! Μὴν ἀποκάμωτα πλουτικόντας τὴν πατρίδα με πλούτου καὶ γνώσεως καὶ χρημάτων. Ὁ ἀπείρων ἐπ' ἡ εὐλογίας, ἐπ' εὐλογίας καὶ θαρίσει.

προπαρασκευασμένοι με ὅλα τὰ παραδιδόμενα σήμερον μαθήματα εἰς τὴν μεθοδικὰς μας γυμνάσια. Τέταρτον καὶ τελευταῖον, νὰ διορίζεται καὶ ὁ τόπος, ὅπου μέλλει νὰ σπουδᾷ ὁ πεμπόμενος νέος. Τὰ ῥῶτα ἐξαπλώθησαν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ευρώπης, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ παρούσα μας κατάταξις ὑπαγορεύει νὰ ἐκλέγωμεν ἐκείνας, ὅπου γίνεται δαπάνη χρημάτων ὀλιγοτέρα καὶ τοιαῦται πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν (1). Ἀφοῦ τελειώσωσιν εἰς ἐκείνας τὰ μαθήματα, ἄς τοὺς συγχωρεῖται καὶ ὀλιγοχρόνιος διατριβὴ εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ πολιτισμοῦ, τοὺς Παρισίους.

Τὰ ταμίον ἐμπορεῖ ἀκόμη νὰ βῆθῃ καὶ τοὺς συντάσσοντας ἢ μεταφράζοντας κανέν ὠφέλιμον βιβλίον νὰ τὸ ἐκδώσωσι διὰ τύπων. Ἔως τῶρα ἡ τύπωσις ἐγένετο τὸ πλεον διὰ συνδρομῆς μερικῶν ὑπογραμμένων. Ὁ τρόπος οὗτος μᾶς ἐπροξένησε τινὰ χρέισμα βιβλίου, κ' ἤθελε προξενήσῃν πλείοτερα, ἂν ἔλειπεν ἡ κατάχρησις, τὸσον πλεον εὐκόλος, ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπογράφοντες οὔτε τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου, οὔτε τοῦ γράψαντος ἢ μεταφράσαντος τὴν ἱκανότητα, δύνανται νὰ κρίνωσιν. Ἡ βοήθεια τοῦ ταμίου ἐμπορεῖ νὰ παύσῃ τὴν τοιαύτην κατάχρησιν, ἐὰν οἱ διοικηταί, ἀφοῦ κρίνωσιν ὅπως οὗτον ἀξίου δημοσιεύσεως βιβλίου τί, δανειζώσιν εἰς τὸν μεταφραστὴν τὴν ἀναγκαίαν εἰς τυπογραφίαν δαπάνην, λαμβάνοντες ἀπ' αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν νὰ πωλώσιν αὐτοὶ ὅλα τὰ ἀντίτυπα, ἢ μέρος αὐτῶν ὅσον ἀρκεῖ εἰς πλήρωσιν τῆς δαπάνης.

Ἐὰν τοιοῦτοτρόπως εἰκανομήσωμεν τὸ κοινὸν τοῦ γένους ταμίον, καὶ τὰ μέσα μας θέλωμεν πολυπλασιάσῃν, καὶ ταχύτερον τῶν διδασκάλων τὸν ἀριθμὸν αὐξήσῃν, ὥστε νὰ ἔχωμεν πείσης ἐπισημῆς καὶ τέχνης μαθήματα. Με τοιαύτην οἰ-

(1) Μεταξὺ τῶν σπουδῶν μας νέων μακρίζω μάλιστα τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὴν Πίζαν, ὅχι ὡς προθυμότερους, ἀλλ' ὡς εὐτυχέστερους πολλῶν ἄλλων. Αὐτῇ, διὰ νὰ κατευθύνωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἀρετὴν, χωρὶς τῆς ὁποίας αἱ ἐπισημαὶ κατασχύνουν πλεον παρὰ σολίζουσι τὸν ἐπισημον, δὲν ἔχουν χρεῖαν νὰ ἀκολουθῶσι τὸ σοφὸν τοῦ σοφοῦ Αὐτοκράτορος (Μάρκ. Αὐτων. ια', 26) παράγγελμα, ἢ ἔπισημον τῶν παλαιῶν τινὸς τῶν „ἀρετῆ χρηστέον“, ἔχοντες σύγχρονον καὶ καθημερινὸν πρὸ ὀφθαλμῶν παράδειγμα, τὸν συμμίζαντα μὲ τὰς ευαγγελικὰς ἀρετὰς τὰ καλά τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἄνδρων, σεβασμιωτάτων ἡμῶν ἱεράρχην Ἰγνατίου.

κονομίαν, καὶ βιβλίων χρησίμων μεταφράσεις, καὶ φιλολόγους ἱκανοὺς νὰ ἐκδώσωσι, καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας θέλει ἀποκτήσῃν τὸ γένος.

Ἐὰν ἡ παρούσα μας κατάταξις ἐσυγχώρει πολυδάπανους ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων ἐκδόσεις, ἀπὸ τὸν Χρυσόσομον βέβαια ἔπραπε ν' ἀρχίσωμεν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου μὴ δὲν εἶναι ἄλλα χρειώδεςτερα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία; Ἡ εἰς τὸν Χρυσόσομον δαπάνη ἤθελ' ὠφελήσῃν πολὺ πλεον, ἂν ἐγένετο εἰς μετάφρασιν καὶ ἐκδοσιν τινὸς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀναγκαίας καὶ εἰς κοσμικοὺς καὶ εἰς ἱερωμένους. Ἡ ἀγνοία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (1) ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς δεισιδαιμονίας, αἱ ὅσται πόσον βλάπτουν τὴν θρησκείαν εὐκόλω τὸ καταλαμβάνει, ὅστις γνωρίζει τὰ ἀληθῆ τῆς θρησκείας παραγγέλματα.

Χρυσόσομον νὰ ἐκδώσωμεν, ὅταν μᾶς λείπῃ ἀκόμη μετάφρασις σαφῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης! ὅταν μᾶς λείπῃ καὶ ὁ μέλλων νὰ τὴν μεταφράσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν Ἑβραϊκὴν γλώσσαν, καὶ ὅχι ἀπὸ μεταφράσεις ἄλλας! Τίς ἐξ ἡμῶν, ἱερωμένος ἢ κοσμικός, τολμᾷ νὰ καυχῆθῃ, ὅτι νοεῖ διόλου τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα; καὶ ὅμοις αὐτῇ ἐγένετο ἀχώριστος ἀνάγνωσις πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας. Ἀπαγγελία λόγων ἀγνώστων εἶναι βαττολογία, ὁμοιάζουσα τὰς μαγικὰς ἐπαυδᾶς, τὰς ὁποίας οὔτ' ὁ ἐπάδων οὔτ' ὁ ἐπαδόμενος χρεώσεται νὰ καταλαμβάνῃ, ἐπειδὴ ἡ θαυματουργόστων δύναμις πεισεύουσι ὅτι ζεκεῖ εἰς ἀπλὴν αὐτῶν τὴν ἐκκρίνωσιν.

Χρυσόσομον νὰ ἐκδώσωμεν, χρησίμων εἰς μόνους τοὺς γνωρίζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν, ὅταν ἔχωμεν ἀκόμη πόσον ἀπαιδεύτον λαόν, οἱ ὅσοι δὲν γνωρίζουν οὔτε γραφίην οὔτ' ἀνάγνωσιν, οὔτ' αὐτοὺς τοὺς κοιχειώδεις κανόνας τῆς ἀριθμητικῆς! Τοῦτο σημαίνει ν' ἀρχίσωμεν ἐκεῖθεν, ὅπου πρέ-

(1) Ἦτοις νομίση ὁ ἀναγνώστης ὅτι δὲν γνωρίζω τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ μακαρίτου Μελετίου, ἢ δὲν ἐξουρῶ ὅτι εἰς ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἡμῶν ζῶντας Ἀρχιερεῖς ἀσχολεῖται εἰς σύνταξιν Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ὁ χρόνος ὅτε ἐγράψην ὁ Μελετίος τὴν ἱστορίαν, δὲν τὸν ἐσυγχώρει νὰ γράψῃ ἀκριβέστερον ἴσως αὐτὸ σκοπὸν εἰς νὰ τὴν ἐκδόσιν, πρὶν τὴν ἀναθεωρήσῃ καὶ δεύτερον. Ἡ μέλλουσα τοῦ σοφοῦ ἡμῶν Ἀρχιερεῖς σύνταξις εἶναι μακροῦ χρόνου ἔργον ὅπως αὐτὸ νὰ φανῇ, συμφέρει νὰ μεταφρασθῇ καμμίαν σύντομον ἀπὸ τὰς πολλὰς εἰς ἑτέρας γλώσσας εὐρισκαμένας ἐπισημαί.

πει να τελειώσωμεν. Καὶ διὰ τί ἡ ἀναγκαία πολλή δαπάνη εἰς πολυτόμους ἐκδόσεις, νὰ μὴ καταβληθῆ εἰς πολυπλασιασμόν κοινῶν σχολείων, καὶ κοινῶν βιβλίων, ἡθικῆς, τεχνῶν, γεωργίας, (1) ἀναγκαίων εἰς φωτισμόν τοῦ κοινῶ λαοῦ; διὰ τί μὴ εἰς ἐξάπλωσιν τῆς Λαγκασρινῆς μεθόδου; Ἐάν αὐτὴ ἀφέλιξε τόσον καὶ αὐτὰ τὰ φωτισμένα ἔθνη, διὰ τί ἡμεῖς οἱ πολὺ πλέον χριστιανῶν ἔχοντες τῶν φώτων, νὰ μὴ σπουδασώμεν νὰ τὴν καταστήσωμεν κοινὴν εἰς τὸ γένος;

Τούτους μαι τοὺς ὀλίγους σοχασμούς ἐκρίνα κατὰ τὸ παρόν, φλε Κοκκινιάκη, νὰ ὑποβάλω διὰ τῆς καλῆς ἐφημερίδος σου, εἰς τὴν κρίσιν τῶν σοφωτέρων καὶ δυνατωτέρων ὁμογενῶν μου. Ἄν εὐρωστίτη χρησίμων εἰς αὐτούς, ἄς τὸ ἐνεργήσωσι χωρὶς ἀναβολῆν· ἂν ἔχωστίτη χρησιμώτερον, ἄς ἐνεργήσωσι καὶ τοῦτο χωρὶς ἀναβολῆν. Ἑλλήνων ἔργον εἶναι ὅ,τι καλὸν ἐκαταρτῶθῃ ἕως τῶρα εἰς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα. Μὴ δῶσθι ἄφορμὴν ἢ ἀργεπορία μας εἰς κανένα ξένον νὰ καυχῆθῃ ἄς αἴτιος τῆς ἀναγεννήσεώς μας· μὴ διὰ τὸν Θεόν!

Τῆ 6 Ὀκτωβρίου, 1820.

I. K.

Ἀπάντησις εἰς τὰ κυριώτερα τῶν ὅσα κατὰ τοῦ συστήματος τοῦ Ζ. Μ. ὁ κύριος Ν. Σ. διὰ τοῦ Α. Ε. σελ. 655 ἐξέδωκεν. Ἐν Βιέννῃ παρὰ Διονυσίου.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπαινετῶν προτεριμμάτων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἡ φύσις τὸν κύριον Νικόλαον Σερβίου ἐπροίκισε, μ' ἐλάμβανεν ὅτι πρέπει νὰ συναριθμῆται καὶ ἡ φιλοσοφία, ὅεσιν

(1) Καὶ μάλιστα τῆς γεωργίας· ἀλλ' ἀνάγκη εἶναι πρῶτον νὰ διδάξωμεν τοὺς γεωργούς μας νὰ τὰ ἀναγνώσκωσι, καὶ τότε ἐμποροῦμεν νὰ καυχηθώμεν ὅτι ἐθρονίσθημεν μεταξὺ τῶν φωτισμένων ἔθνων. Ἐπαρτηρήθη, ὅτι παντοῦ καὶ πάντοτε τῶν γεωργικῶν βιβλίων ἢ πολυπληθῆς πώλησις ἔγινε σημεῖον τῆς ἐξάπλωστος εἰς ὅλον τὸν λαὸν παιδείας. De tout temps et dans tous les pays on peut regarder la vente multipliée de livres d'agriculture comme un des symptômes les plus agréables de l'instruction de la masse du peuple. D. Stewart, Histoire abrég. des sciences métaph. moral. et politiq. etc. tom. I, pag. 121.

ὀρεξίς ἢ ἐλπίσις εἰς τὸ σκαῖπτειν. Ἐφαίνοντο μὲν τούτου ἴσχυι καὶ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀπάντησιν, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν φαίνεται ἔτι σαφέστερον, ἂν καὶ ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶναι τῶντι σπουδαία, καὶ τὸ ἐν σπουδαίοις παίζειν ἀπάγομεύται. Ἐκ τούτου λοιπὸν κινούμενος εὐδὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποκρίσεώς του πλάττει ὅτι ἐγὼ ἐξέδωκα διὰ τοῦ Α. Ε. δύο ἐπιστολάς ἀσυμμόρους, καὶ πλήρεις συγχύσεως, διὰ νὰ δυνήθῃ δηλ. νὰ σκαῖψῃ μετ' ἐμοῦ ὁ ὄμιλος καὶ ἔσκε μὴν· ἂν καὶ ἀπὸ ὅσα ἐγὼ διὰ τῆς ἐφημερίδος ἐξέδωκα, ἐν μόνον εἶναι κατ' αὐτὸ ἰδική μου διατριβὴ ἐν εἰδει ἐπιστολῆς, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι μεταφράσματα, ἄλλα μὲν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἰδιώματος, ἄλλα δὲ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ὅτι δὲ ἐγὼ ἐξέδωκα ὀλιγακιὰ περὶ τοῦ Ζ. Μ. ὄχι ἐπὶ σκοπῷ νὰ διδάξω τὸ γένος, καθὼς λέγει ὁ κύριος Νικόλαος; ἀλλὰ νὰ κινήσω τὴν περιέργειαν πᾶν φιλόμαθῶν εἰς πρῶγμα, διὰ τὸ ὅποσον γινεται τόσος κρότος καὶ τόση λογομαχία εἰς τὴν Βιέννην, ὅθεν ἐσημείωσα καὶ τινὰς νεωτάτας περὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου πραγματείας, εἶναι φανερὸν εἰς πάντα ἀναγνώστην.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἰτίου κινούμενος κατωτέρω σελ. 557 ὑποκρίνεται ὅτι δὲν βλέπει τὴν καταλλήλιαν τοῦ παραδείγματος τῆς Ἰπεκακουάνας (α), τὸ ὅποσον ἐγὼ εἶχα μεταχειρι-

(α) Τὸ ἱατρικὸν τοῦτο, τὸ τόσον ἀξιόλογον ἑμετικόν, καὶ κατὰ τὸν Daubenton καὶ ἀξιόλογον σομακικόν, ὅταν κατ' ἀρχὰς ἐφέρθῃ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, καὶ τὸ ἐδοκίμασαν οἱ ἱατροὶ, ὄχι μετὰ πᾶσι ἀποδοκίμασαν αὐτὸ, καὶ ἀπειμύσισαν ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ἀχρηστον, ἀλλὰ καὶ κινδυνώδες, εἴς ἐξεδόθη καὶ διάταγμα παρὰ τῶν διοικήσεων, ἕως νὰ τιμωρῆται βαρῶς ὅστις ἱατρὸς ἔθελον ἀποδαχθῆ ὅτι τὸ μεταχειρίζεται, ἢ ὅστις πραγματουτῆς πωλῆ αὐτό. Μόλις μετὰ ὀδοῦνόντου πέρηπου ἔτη Ἀγγλοῦ ἱατροῦ ἐτόλμησε πάλιν νὰ τὸ δοκιμάσῃ, καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ εἰσῆχθη ἢ χρῆσις αὐτῆς. Πόση εὐκολία δὲν εἶναι εἰς τὸ νὰ δοκιμασθῇ ἂν τοιοῦτον ἱατρικόν! ἐν φ' ὁ Γερμανὸς Birk ἠδυνήθη νὰ δοκιμάσῃ καὶ αὐτὰ τὰ δηλητήρια, οἷον κύναιον, ἀκόνιτον καὶ τ. λ. τὰ ὅποια εἰσῆχθησαν δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Θεραπευτικὴν, καὶ εἶναι τὴν σήμερον ἱατρικὰ ἀξιόλογα τὰ πρότερον δηλητήρια. Ἄν λοιπὸν καὶ μετὰ δὴν αὐτὴν τὴν εὐκόλῃν ἀποδοκίμασθῃ ἡ Ἰπεκακουάνα, τί θαυμαστὸν ἂν ἄλλοι δὲν ἀποδέχονται τὸν Ζ. Μ. ὁ ὅποιος δὲν εἶναι τόσον εὐκόλος νὰ δοκιμασθῆ; Ἄς ἴδῃ τῶρα ὁ ἀναγνώστης ἂν τὸ παραδειγμάμου ἦτον ἀκατάλληλον, καὶ ἂν ἔχη τόπον τῶν ῥαβδῶν ἐν τῇ γυνίῃ εἴω βράχει.

σή, και τούτο δια να παρασκευασθῆ ἄλλος τόπος εἰς τὸ ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ ἔξω βρέχει σκῶμμα δεύτερον πλὴν πάντη ἄκαιρον.

Μετὰ ταῦτα τὴν περικοπὴν τοῦ Πλουτάρχου, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ὡς διεξοδικὴν δὲν εἶχα ἐκθέσει συντέμνου ὅσον τὸ δυνατὸν τὰ λεγόμενα διὰ νὰ μείνῃ τόπος εἰς τὴν ἐφημερίδα καὶ δι' ἄλλων διατριβῶν, αὐτὴν λέγω τὴν περικοπὴν ἐκθέτει ὁλόκληρον, μὴ ὡν τόσον δεξιὸς ὡς ἐγώ. Διατί δέ; ἄρα διὰ νὰ μὲ ἀποδείξῃ ὡς ὀκνηρόν; Ἐπιφέρει ἔπειτα ὅτι ἀποσιωπῶ τοὺς κατὰ τούτου τοῦ συστήματος συγγράφοντας· ἀλλ' ὅτι ψεύδεται εἶναι φανερόν, διότι τὸν μετὰ πάντας τοὺς ἄλλους συγγράφοντα Γερμανὸν Pfaff, ὅστις εἶναι Προφῆσωρ τῆς Ἰατρικῆς καὶ Χημείας, ἔτι δὲ καὶ μέλος πολλῶν εταιρειῶν, τοῦτον ἐγὼ ὡς ἀξιόλογον καὶ ἀνέγνωσα, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐφάνερασα, μάλιστα μετεχειρίσθην καὶ περικοπῆς ἀπὸ τὸ βιβλίου του.

Ὅτι δὲ εἶναι καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν βιβλιοθήκαι, τοῦτο δὲν μ' ἐλάνθανεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὀλίγοι μανθάνουσι τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν μετὰ τῶν ἄλλων ἔθνων, δὲν μὲ λανθάνει μὴτ' αὐτὸ, ἐν ᾧ τὸ πολὺ μέρος τῶν σοφῶν τῆς Γερμανίας, διὰ νὰ μὴ εἶπω πάντες, εἶναι ὅλων τῶν ἄλλων γλωσσῶν ἔμπειροι, ἢ φιλοπονία ἔπειτα αὐτῶν εἶναι φανερά. Ὅτι δὲ χωρὶς νὰ φέρωσι τὰ δευτέρω εἰς τινα ἐπιστήμην, μάλιστα καὶ ἐξέχουσιν εἰς σίνας, ὅστις θέλει νὰ πληροφορηθῆ, ἄς ἴδῃ τὰ συγγράμματα τῆς σοφῆς Madame de Staël.

Πρὸς τούτοις ὅτι οἱ συγγραφεῖς τοῦ νεωτάτου τῆς ἱατρικῆς Λεξικοῦ Γάλλοι ἀποδοκιμάζουσι τὸν ζωϊκὸν μαγνητισμὸν, μὴτ' αὐτὸ δὲν μ' ἐλάνθανεν· ὁ περιεργὸς ὁμοῦ καὶ φιλομαθὴς, ὅστις τὰ εἰς αὐτὸ περὶ τούτου λεγόμενα ἀνέγνωσε, δὲν θέλει κάμει κακὰ ἐὰν ἀναγνώσῃ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸς γενομένην ἀπάντησιν, ἐπιγραφομένην *Defense du Magnetisme animal*. Paris. 1819.

Μετὰ τοῦτο ἐκθέτει τινα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Kluge (πόθεν δέ; ἐξ ἰδίας ἀναγνώσεως, ἢ ἐκ τινος ἐφημερίδος; τοῦτο μὲ λανθάνει)· ἀλλ' ἴσως εἶναι περιττὸν νὰ εἶπω πρὸς τὸν ἀναγνώστην, ὅτι ἡ διαφορὰ μετὰ τὸ ὁλοκλήρου σώματος ἀνθρώπου καὶ σκελετοῦ εἶναι μεγαλειότης, καὶ ἔτι καὶ ὁ σκελετὸς διὰ νὰ παρασθῆ καλῶς εἶναι χρεῖα ἀνατόμου ἐπίδεξιού, εἰδὲ μὴ, ποῦ μὲν περιαιρῶν μικρὰ ὄσα, ποῦ δὲ κόπτων ἢ συντρέφων ποῦ δὲ παραλαίπων σάρκα καὶ μέρη νεύ-

ρων, θέλει παραστήσῃ αὐτὸν κακῶς· τὸ αὐτὸ ἄς ἐννοῆται καὶ περὶ τῶν συνοφισμένων συγγραφέων. Ὅθεν ἄς μὴ νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἔχει ἤδη τὸν Kluge, ὅταν δηλ. ἀναγινώσκῃ τὰ παρὰ τοῦ κύρ Νικολάου ἐκδοθέντα. Πρὸς τὴν προτέραν μου διατριβὴν ἐσημείωσα ἤδη ὅτι ἐντὸς ὀλίγου διαστήματος καιροῦ ἐτυπώθη πολλάκις, καὶ τοῦτο καὶ; ὄχι εἰς τὴν Λιβύαν ἢ Συρίαν, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἔθνος πεπαιδευμένου, ὅπου εἶναι τὸσον πλήθος ἱατρῶν, μῆτε ἐννοεῖ αὐτὸ ὁ κοινὸς λαός.

Σελ. δὲ 357 τὴν ἴασιν τῆς βρογχοκίλης διὰ τῆς ἀφῆς τὴν συναριθμεῖ μετὰ τῶν μύθων, κατωτέρω δὲ προβάλλει τὸν Monteggia ὅτι ἐγένεν αὐτόπτης τοιαύτης ἰάσεως, καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα λέγει ὅτι ἐγὼ ἔπεσα εἰς ἀντίφασιν, πλὴν τίνι τρόπῳ, ἐγὼ δὲ ἐννοῶ ἀπὸ ὅτι ἐπιφέρει εἰς δεξιόν. Ἄν ἐγὼ εἶπον ὅτι ὁ μαγνητιστὴς χρεῖα νὰ εἶναι καὶ τῆς ἱατρικῆς ἔμπειρος, τοῦτο δὲν εἶναι ἰδικόν μου δόγμα, ἐγὼ δὲ εἶμαι μῆτε μαγνητιστὴς, μῆτε ἀπλῶς ἱατρός, ἀλλὰ τοῦτο λέγουσιν ὅλοι συμφώνως ὅσοι περὶ Ζ. Μ. συνέγραψαν, εἴτε Γάλλοι, εἴτε Γερμανοὶ, καὶ τοιοῦτοι εἶναι καὶ οἱ κατὰ τὸ παρὸν μαγνητιζόντες, καὶ διὰ νὰ ἀποσιωπήσω τοὺς ἄλλους, εἶναι ἱκανὸν εἰς ἀπόδειξιν ὁ εἰς Βερολίνον Προφῆσωρ τοῦ Μαγνητισμοῦ Wolffart, ὅστις ἐν ταυτῶ καὶ Θεραπείας δημοσίως κάμνει, ἐκ τῶν ὁποίων τινων ἐγένεν αὐτόπτης καὶ ὁ νέμετος κύριος Κούμας.

Σελ. 560—561 ἐκθέτει τὴν ἰσορίαν τινὸς νέας πασχοῦσης, τῆς ὁποίας τὸ πάθος συναδέυετο μὲ παράξενα συμπτώματα, καὶ τὸ ὅσπου ἐθεραπεύθη χωρὶς νὰ μεσολαβῆσῃ μαγνητισμός· ἐπιφέρει ἔπειτα, ἄρα οὐδὲν ἐνεργεῖ μαγνητισμός. Οὕτω δύνυμαι νὰ ἐπιφέρω καὶ ἐγὼ ὅτι οὐδὲν ἐνεργοῦσι τὰ ἱατρικὰ, οὐδὲν ὠφελεῖ δῖαιτα ἢ ὁ ἱατρός, διότι συμβαίνει πολλάκις νὰ ἱατρεύῃ τὴν νόσον μόνη ἢ φύσις χωρὶς βοήθειαν ἱατροῦ, καὶ τὸ θαυμαστόν, ἐνίοτε καὶ μόνη ἢ εἰς τὴν δῖαιταν ἀταξία, ὅσον κρέας τράγειον, χέλι, ἢ σκορδάριον, τῶν ὁποίων ὅλων αὐτῶν ἐγέννα αὐτόπτης ἐγὼ, ἄλλοι δὲ ἄλλων. Λανθάνει ἄραγε τὸν κύρ Νικόλαον ὅτι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δύναται ἀπὸ διάφορα αἴτια νὰ παραχθῆ; Σελ. 563 συμπεραίνει ὅτι ἀδύνατον λοιπὸν εἰς τοὺς Παρισίους νὰ κατακριθῆ τοιοῦτον σύστημα ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄλλ' ὅτι καὶ ἡ ἰσχυροῦς εἶναι ἱατρικὸν ἀξιολογώτατον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι δὲ καὶ ἐξαρίσθη ἀπὸ

έλην τὴν Εὐράνην ἀποσκορακίζομένη, καὶ ἐτιμωρεῖτο ἂν κἀνα εἰς ἐφωράτο ὅτι ἐμπεριχρῖζετο ἢ ἐπάλει αὐτήν, ἐλέχθη ἀνωτέρω. Καὶ εἰς μόνην ἄρει τὴν ἰσκακουάνα συνέβη αὐτό; ὄχι καὶ εἰς τοῦ Κοπερνίκου τὸ σύστημα, ὄχι καὶ εἰς ἄλλα πολλά ἀπὸ ἄγνοιαν; δὲν ἐζηκολούθησαν εἰς τὴν Γαλλιαν χρόνους πολλοὺς μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Νευθωνιακοῦ συστήματος νὰ φιλοσοφῶσι κατὰ τὸν Καρτέσιον, ἀποδοκιμάζοντες δηλ. τὸ σύστημα τοῦ Νευθωνος, ὡς καὶ ὁ Fontenelle, ὁ ὁποῖος μόνος ἠξιάθη ζῶν νὰ ὀνομάζεται φιλόσοφος, εἰσήχε τὰς δυνάς τοῦ Καρτεσίου εἰς τὸ περὶ κλήθους κόσμου αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ἱσραϊκοῦ Λεξικοῦ εἶναι κηλὶς εἰς αὐτὸ τὸ σύγγραμμα, χωρὶς τῆς ὁποίας ἤθελε συν-αριθμῆται μετὰ τῶν κλασικῶν;

Σελ. αὐτῶι λέγει ὅτι γνωρίζει καὶ αὐτὸς πᾶμπολλοὺς ἐναντίους τούτου τοῦ συστήματος. Τί πρᾶκτόν λοιπὸν ἂν πολλοὶ μὲν αὐτὸν ἀποδέχονται, πολλοὶ δὲ οὐχί; ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ μοι φαίνεται τολμηρὸν τὸ νὰ ἐπιφέρω ὅτι οὐχ ὑπάρχει μὲ τόνον ἀποφαντικόν. Τί λοιπὸν τὸ ἐπόμενον; πρέπει νὰ ἀσωμεν, μοι φαίνεται, μετὰ τοῦ Ποιητοῦ ἄρ' ἔστιν, ἄρ' οὐκ ἔστιν; καίφημι, κ' ἀπόφημι, κ' οὐκ ἔχω τί φῶ (α).

(α) Ἐγὼ ὁμολογῶ ὅτι κυρίως βεβαιότης εἶναι ἡ ἐποπτικὴ, καὶ ὅτι αὐτοῦ πτης θεαματικῆς διὰ τοῦ μαγνητισμοῦ δὲν ἔγωγε, ὡς νὰ ἔχω αὐτὴν τὴν βεβαιότητα ἰσχυρῶς ὁμῶς βεβαιότητος (ἐκτός τῶν δύο, τὰς ὁποίας εἰς τὰ ἰατρικὰ ἀλαδὸν, ἔταν ἐκεί διέτριβον) ἔχω ἰσῶς εὐχῆς; α. ὁμογενῆς πέπται δαυμένας, πολυμυθῆς μάλα καὶ ἀγγίλους, οὐχὶ δὲ μορφοπιστῶς, μὲ εδωδαίμην ἐνταῦθα ἔτι ἄγνοον αὐτόπτης τοιαύτης θεαματικῆς εἰς ἀπλητισμένον πάθος τῆς σύριγγος λεγομένης, ἣτις ἐγένετο κυριώτερος τῶν περιφημοτέρων ἱατρῶν, ὅςτις εἶναι ἐνταῦθα ἔμπειρος καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ. β. Τὸ παρελθόν ἔτος ἔγωγε πάλιν κρότος (διότι ἐδημοσιεύθη) ἄλλου τινος ὡσαύτως ἀπλητισμένον παρὰ τῶν ἱατρῶν πάθος, τὸ ὁποῖον ἦτον, ἂν δὲν ἐλησημόνησα, παρὰ τοῦσδε. γ. Προφῆσας τῶν περιφημοτέρων, τοῦ ὁποῖου δὲν κρίνω εὐλόγων νὰ φανερῶσι τὸ ὄνομα, μὲ εδωδαίμην τὸ αὐτὸ περὶ ἄλλου τινος. δ. Ὁλλὰ, ὁδὸς τις ἔμπειρος μὲν τῆς ἱατρικῆς, μὴ μεταχειριστόμενος δὲ αὐτὴν ὡς ἐπαγγελματιῶν, καὶ ἐνταῦθα (ἐν Βιέννῃ) ἱατρίκων, μὲ εδωδαίμην ὅτι πολλοὶ τοιαύται θεαματικῆς κρυφίως γίνονται ἔγωγε κρυφίως, διότι κατ' ἀρχὰς οἱ μαγνητικαί, τῶν ὁποῶν πολὺ μέρος τὸ τοῖσδε ἀγύροι καὶ ἀμαθεῖς, ἔκμησαν πολλὰς καταχρήσεις μαγνητίζοντες, ὅθεν ἀπηγορεύθη ὁ Μαγνητισμὸς, καὶ ἀπὸ τότε διεκράς ὅως τῆς σήμερον ἡ ἀπαγόρευσις, ἂν καὶ εἰς τοὺς προφῆσους συγχωρῆται νὰ παραθεῖραι τὴν περὶ αὐτοῦ διδασκαλίαν εἰς τὰ διδασκτικά αὐτῶν συγγράμματα, καὶ νὰ συνίσωσιν αὐτὸν εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς μέσον θεαματικόν καθὼς καὶ τὸν ηλεκτροπαικνὸν καὶ γαλβανισμόν. Εἰς αὐτὰς τὰς βεβαιότητας ἡμπορῶ νὰ προσθέσω ὡς τοιαύτην καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ράβδ, ὅςτις ἂν καὶ ἀντίπαλος τοῦ Μαγνητισμοῦ ὁμολογῆ ὅτι ἐγέναν τοιαῦτα θεαμα-

τοιαῦτά τινα ἐξέδωκαν πρὸ ἐμοῦ διὰ ταύτης τῆς ἐφημερίδος περὶ τοῦ Μαγνητισμοῦ καὶ τινες ἐλλογιμοὶ ὁμογενεῖς, πασῶν τῶν ἀξιολόγων γλωσσῶν τῆς Εὐράνης ἔμπειροι, ἐλλόγιμοι φιλοπονωτάτοι καὶ φιλογενεστάτοι, ὅστινες ἀπλούτιστα τὸν Δ. Η. με τὸσας ἀξιολόγους εἰδήσεις ἐπιστημονικῶς, παρὶσσότερες τὸ πρᾶγμα ὡς εἰσέτι ἀμφίβολον, καὶ ἂν ἐγὼ μεταταῦτα μετεχειρισθῆν γένον ἀποφαντικόν, τοῦτο τὸ ἔκαμα διὰ τὰ συζητήσασθαι γνώμην ἐκείνων, ὅστινες ἐξ ἐναντίας ἀποφρίνονται διαβήλεως ὅτι εἶναι ἀπάτη καὶ πλάσμα· καὶ νομίζω ὅτι οἱ ἐκεῖ ἐκτεθέντες λόγοι εἶναι ἰκανοὶ εἰς τὸ νὰ ἀποτελεσῶσιν αὐτὸ, ἂν δὲλη ἐνταῦθα ὁ φιλομαθὴς ἀναγνώστης νὰ ἀναγνώσῃ καὶ μέρος τῶν συγγραφεῶν, τοὺς ὁποίους ἐκεῖ ἐσημείωσα.

Σελ. δὲ 564 ἀναφέρων τρεῖς μόνον ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τούτου τοῦ συστήματος ἐπιχειρῖζεται ἡ ἀπεδείξις τὸν Lavator ὡς ἐνθουσιαστικόν, διὰ τὰ συμπερασθῆν ἐκ τούτου (ἂν καὶ ἄλλως αὐτὸ ἀληθεύει) ὅτι πάντες τοιοῦτοι, ὅ ἔστιν ἐκ τοῦ μέρους συμπεραίνουσι περὶ τοῦ ὄλου. Οὕτω λοιπὸν δυνατὸν νὰ συμπεραίνῃ καὶ ἄλλοις ὅτι πάντες οἱ Γραικοὶ ἄγχοι, διότι ὁ Τόσκικὸς ἦτον ἄγχοις Γραικός; ἢ, ὁ Ροθεσπιετ ἦτον Γάλλος ἀπάνθραπος, τυραννος, ἄθεος, ἄρα καὶ πάντες οἱ Γάλλοι τοιοῦται; Ἄς μοι συγχωρήσῃ ὁ κύρ Νικόλαος νὰ μεταχειρισθῶ μίαν ἀπὸ τὰς παροιμίας του, πολὺ ὅμως εὐλογώτερον ἀντισηρέρων αὐτὴν πρὸς αὐτὸν, λέγω δὲ τὴν· Ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ ἔχω βρέχει. Ἄλλος μὲν τις ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι ἀρμόζει ἐπίσης καὶ ἡ· Ὀδινεν ὄρος, καὶ ἔτεκε μῦν· ἐγὼ ὅμως κρίνω ἀρμόδιωτέραν τὴν πρώτην, καὶ τὸσόν περισσότεραν, ὅσον δύναται νὰ μεταπλασθῆ εὐκολώτατα, καὶ νὰ λάβῃ μορφήν συλλογισμοῦ οὕτω· Ῥάβδος ἐν τῇ γωνίᾳ, ἄρα βρέχη; ὡς νὰ μιμῆται κάλιστα τὸν αὐτοῦ συλλογισμόν. Ὁμοίως συλλογίζεται καὶ κωμωτέρω συνάγωα ὅτι ἐπειδὴ τὸ Βροδνιακὸν σύστημα ἀπεδείχθη ἰσχυραμένον, ἔπεται ὅτι καὶ τὸ σύστημα τοῦ Ζ. Μ. εἶναι ψευδές· λοιπὸν ἢ αὐτὴ ἀπάντησις καὶ παρ' ἐμοῦ. Ὅταν δὲ ἀνώτερω καταγερῶν τὸν μὲν Δελουζο ὀνομάζῃ ἐνθουσιαστικόν, τὸν δὲ Kluge ἀντιφιλόσοφον, ἐγὼ τί πρέπει νὰ ἀποκριθῶ; ὄχι ἄλλο εἰμὴ τὸ γνωμικόν· πάντες ψέγειν οἶδασι· ἂν καὶ εἶναι πᾶμπολλα ἄλλα συγγράμματα, καὶ εἰσέτι συγγράφονται πᾶσι. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἰδῇ ταῦτα εἰς τὴν προτέρω μου διατριβὴν ἡποστικῶς τὰς εἰς ἄλλα συγγράμματα ἑξιοπέτων ἀνδρῶν περιοχομένας περιγραφὰς τοιούτων θεαματικῶν.

καὶ ἐκείνη, ὡς τὰ κατὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ γραφθέντα οὐδένα λόγον ἔχουσιν εἰς παραβάλλοντα πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς σελίδος, „καὶ ἄλλα, λέγει, παραδείγματα ἔχομεν ἀνδρῶν περιφημῶν, οἵτινες ἠπατήθησαν“, καὶ ταῦτα λέγων δὲν φοβεῖται μήπως ἀντιφρέωντις ἀποδώσῃ τὴν αὐτὴν ἀπάτην εἰς τοὺς ἐναντίους τούτου τοῦ συστήματος, τοὺς ὁποίους καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι πολλοὶ τιμᾶσι καὶ σέβονται ὡς σοφοὺς. Σημειῶ δὲ πρὸς τὸν φιλομαθῆ ἀναγνώστην ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ Z. M. μῆτε ἔγεινε, μῆτε ἠμπορεῖ νὰ γείνη πάγκοινος, διότι, ὡς λέγουσιν οἱ ἐμπειροτάτοι αὐτοῦ, ἀπαιτεῖται καὶ ἐκ μέρους τοῦ μαγνητιζομένου πολλὴ προσοχή, καὶ ἐτι καὶ πολὺς καιρὸς εἶναι ὅμως πιθανόν νὰ γείνη ὄλιγον κοινοτέρως, διότι ἄρχισαν ἤδη νὰ τὸν διδάσκωσι καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια, τὸ ὁποῖον δὲν ἐγγίνετο πρότερον.

Σελ. 565. „Ὅλαι, λέγει, αὐταὶ αἱ προετοιμῆσαι (δηλ. πίσις, προσοχή, ἐλπὶς ὑγιείας καὶ τ.) συντείνουσιν εἰς κάποιον τρόπον νὰ προξενήσωσιν ἐνίοτε φαινόμενα παράδοξα, καὶ τὴν ἴδιαν ἴασιν, καὶ τ. λ.“. Ἄλλ' ὅτι αὐτὰ δὲν λαμβάνουσι τοὺς ὑπαδούς τούτου τοῦ συστήματος, παρακινῶ τὸν κύρ Νικόλαον νὰ ἀναγνώσῃ τὴν πεντάτομον φυσιολογίαν τῆς πρώην μὲν εἰς Πέσαν προφέρορος, ἤδη δὲ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης προδιδασθέντος κύρ Lenhossek, καὶ θελεῖ ἰδεῖ πόσον σοφῶς καὶ μεθοδικῶς διδάσκει ὅλα αὐτὰ.

Σελ. δὲ 566 ἐκτίεται τινα παράδοξα, καὶ ἔπειτα ἐπιφέρει „εἰσι θαύματα αὐτὰ τοῦ Z. M.; οὕτως ἐπιφέρω καὶ ἐγὼ, ἢ δεῖνα ἀρρώστια ἰατρεύθη παρὰ τῆς φύσεως, ἄρα οὐδὲν ἢ ἰατρικὴ. Ὡς φαίνεται λαμβάνει τὸν κύρ Νικόλαον ὅτι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δύναται ἀπὸ διάφορα αἰτία νὰ παραχθῇ. Σελ. δὲ 568 δικαιολογεῖται διακί ἀνόμασε τὸν Z. M. πανάκειαν· ἀλλὰ τί νὰ εἶπω ἐγὼ; ἄς μὲ συγχωρήσῃ νὰ εἶπω ὅτι δὲν ἀνέγνωσι μετὰ τῆς προεπίσης προσοχῆς τοὺς περὶ τούτου συγγράφαντάς, ἂν εἶναι ἐμπειροὺς καὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, καὶ ἂν τινῶντι ἀνέγνωσε καὶ τὸν Kluge, εἰδὲ μὴ ἤθελεν ἰδεῖ ὅτι μεταξὺ ἔκοσι μαγνητιζομένων μόλις εἰς γίνεται ὑπνοβάτης. Παρατρέχω ἄλλους λόγους διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ.

Τέλος τὸν μὲν κύρ N. εὐχαρισῶ διὰ τὰς καλὰς σύμβουλάς, ἂν καὶ ἐγὼ δὲν κατέγινα πολὺ εἰς τὰ τοιαῦτα, καθὼς μῆτε εἶχον σκοπὸν νὰ γείνω μαγνητικῆς. Πρὸς δὲ τὸν

ἀναγνώστην εἶναι περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἢ νὰ μὴ ἀληθεύῃ τὸ σύστημα τοῦ Z. M. εἶναι πολὺ πλέον ἐπιθυμητὸν εἰς ἐκείνους, ὅσοι αὐτὸν δὲν ἐδιδάχθησαν, ὅθεν μῆτε πρέπει νὰ προσμένῃ νὰ ἀκούσῃ παρὰ τῶν τοιούτων τὴν ἀλήθειαν.

Μακάριος Ἐπίσκοπος πρώην Ῥωγῶν, Ἀρχιερεὺς τοῦ ἐπισήμοτατου πάγκατος τῶν Ἀγίων Μιχαήλ καὶ Γεωργίου, καὶ τοποτηριτῆς τῆς Μητροπόλεως Κερκύρας.

Εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλας ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τῶν πεπαιδευμένων βλεπόντες τὰς δυσκολίας ὅπῃ ὑπέφεραν οἱ νέοι εἰς τὴν σπουδὴν, τὴν πολυκαιρίαν, τὰς μεγάλας κόπας, ἔτσι ἄλλα κακὰ, κατεδάπησαν μύριες κόπας, διὰ νὰ εὐκολύναν τὰ μέσα τῆς σπουδῆς, καὶ νὰ φέρουν μιαν εὐκολίαν εἰς τὰς νέας, διὰ νὰ ἠμπορῶν νὰ εἰσχωρῶν εἰς τὴν μάθησιν μὲ ὀλιγοκαιρίαν, καὶ νὰ μὴ χάναν τὸν καιρὸν τῆς νεότητος, ὅπῃ εἶναι δεκτικὸς τῆς σπουδῆς χάρις κήρυμیان ὀφέλειαν. Ὁ ἐπαινετὸς σκοπὸς τῶν τοιούτων ἔλαβε τελευταῖον εἰς τὰς ἐδικὰς μας ἡμέρας καλὴν ἔκδοσιν, καὶ ἐπέτυχον τὸν ποθέμενον σκοπὸν τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, ἰκανῶς εἰς τὸ νὰ φραγθῇ τῆς νέας ἀκοπίας, τῆς ὁποίας τὴν εὐκολίαν ἰδόντες ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι μὲ μὲγάλον ζῆλον τὴν ἐνηγκαλίστησαν, καὶ τὴν σήμερον ἐφάσαν εἰς ὅλας τὰς Μεγαλοπόλεις εἰς τὸσιν προχώρησιν, ὡς ὅπῃ δὲν εἶναι τόπος ὁ ὁποῖος νὰ μὴν τὴν ἔβλεπεν εἰς πρᾶξιν. Αὕτη ἡ ἐπαινετὴ, καὶ ἀφελιμοτάτη μέθοδος ἐφάσε καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν πατρίδα σας, μὲ τὸ μέσον τῆς ἐλλογιμῆς φιλοπατρίδος σας, κυρίῳ Ἀθανασίῳ Πολίτη, βεστῆς θελῶντας νὰ γείνω ὀφέλιμος εἰς τὰς νέας τῆς πατρίδος τα, διὰ νὰ τὰς ἰδῇ ἕνα καιρὸν περατισμένες, ἀπεράσις νὰ κατατρέφῃ κόπας μεγάλας, διὰ νὰ τὴν βάλῃ εἰς πρᾶξιν, ὅχι ἀποβλέπων εἰς τὸ ἴδιον ὄφελος, ἀλλ' εἰς τὸ κοινὸν τῶν Πατριωτῶν τοῦ, καὶ σοχωζόμενος νὰ γείνω αἰτίος τῆς προκοπῆς τῶν νέων καὶ καταστάσεως, οἱ ὁποῖοι ἔχον τὸν καιρὸν τὰς διὰ χρόνος πολλὰς εἰς τὸ νὰ παιδευῶνται ἀπὸ τῆς διδασκαλίας, εἰς βιβλία πολλὰ δυσκατάληπτα, ὅχι μόνον ἀπὸ αὐτῶν, καθὼς εἶναι ἡ ὀκτόηχος, τὸ ψαλτήριον καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ τῶν ἰδίων διδασκαλίας ὅπῃ τὰς ἐδίδασκον. Καθὼς ἴμας τὰ καλὰ πάντοτε φρονῶνται, ἐγὼ δὲν ἐλαβε καὶ εἰς τούτῳ τὸ ἐπαινετὸν καὶ ἐπιφελὲς καλὸν νὰ ἀκολουθήσῃ ἀπὸ τινὰς ἀμαθείας, ἢ καὶ ἐχθρῶς τῆς προκοπῆς τῶν νέων ἰκανὰ ἐμπόδια, οἱ ὁποῖοι ἀρμα-

τάθησαν ἐναντίον τῶ τοιῦτα καλῆ ἔργα με μαρολογίας, φωνάζοντες, ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἐναντία τῆς θρησκείας, ἔλλα παρρημία, μὴν ἡξεύροντας, τί λαλοῦσι, ἔ με τὸν τρόπον τῶτων ἀγωνίζονται διὰ νὰ ἐμποδίσεν τὰς νέες ἀπὸ τὸ νὰ πηγαινεν εἰς τὸ σχολεῖον, ἔ τὰς γονεῖς τῶν νέων, ἀπὸ τῶ νὰ τὰς σείλαν διὰ νὰ σπαδάξουν τὰς ὁποίας διὰ νὰ πληροφορησώμεν ἔ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν νὰ παραινῆσώμεν διὰ νὰ ἐνωγκαλισθῶν με ζήλον ἔ προθυμίαν τὴν ἐπαινετὴν ταύτην μέθοδον πρὸς φωτισμὸν τῶν νέων τέκνων τας, βεβαιῶμεν ἂ ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη τῆς ἀλληλοδιδασκαλικῆς διδασκαλίας ὅχι μόνον δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ εἶναι μάλισμα ἀναγκαιότητα διὰ αὕτην, ἐπαιδὴ εἰς ὀλίγον διάστημα καιρῶ κάμνει τὰς νέες νὰ γνωρίζουν τὸ πρὸς τὸν θεὸν χρωστέμενον σέβας, τὸ εἰς τὴν θρησκείαν, ἱερὰς Ναῶς, ἔ ἱερατείου χρεὸς, ἔ τὴν καλὴν ἠθικὴν, ἔ βί, τὰς ἐλευθερῶναι ἀπὸ τὰς μεγάλας ἔ πολυχρονίους κόπας ὅπῃ ὑπέφεραν διὰ νὰ μάθουν χωρὶς τινὰ ἀφέλειαν, τὴν ὀκτόηχον, ἔ λοιπὰ, προξενῶντα εἰς τὰς νέες ἀηδῖαν τῆς σπαδῆς, ἔ τὰς εὐκολύνει τὴν προχωρησῖν εἰς τὴν σπαδὴν με τὸ νὰ τὰς κάμνη ταυτοχρόνως νὰ μαυθάνουν διὰ νὰ ἀναγνώσκων, νὰ καλλιγραφεύων, ἔ ὁπασῶν νὰ ὀρθογραφεύων, ἔ ἄλλα, τὰ ὁποῖα προχωρῶντος τῶ καιρῶ θελετε γνωρίσει ἐμπράκτως.

Λοιπὸν σὰς συμβαλεῦσόμεν πατρικῶς νὰ μὴ δώσετε εἰς τὸ ἐξῆς καμμίαν ἀκρόασιν εἰς τὰς αὐτὰς μαρολόγους, ἔ ἐχθρὰς τῆς προκοπῆς τῶν νέων, με τὰς ἀσοχάσας τῶν ἔ μαρὰς παραινῆσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν προέρχονται ἀπὸ ζήλον θρησκείας, ἀλλὰ ἀπὸ μίαν μεγάλην ἀμάθειαν, ἔ ἀπὸ τοῦ φθόνου τῶ μισοκάλε δαίμονος, ὅπῃ συντρέχει διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἕνα καλὸν ἀπὸ τόσας, ὅπῃ ἡμπορῶν με τὴν φράσιν τῆς σπαδῆς νὰ γνωρίσων τὴν δύναμιν τῆς θρησκείας.

Ἄλλ' ἐπακούσατε εἰς τὰς Ἀρχιερατικὰς ἡμῶν συμβουλίας, ἔ φιλοτιμηθῆτε ἕκαστος νὰ σείλῃ τὸ τέκνον τῶ διὰ νὰ σπαδάξῃ, ὄντες βέβαιοι, ὅτι θελετε προξενῆσει μεγάλην ἀφέλειαν εἰς τὰ τέκνα σας, ἔ θελετε γένει ἔ τὸ ἐπαινετὸν παράδειγμα τῶν λοιπῶν Νήσων, αἱ ὁποῖαι ἐπιθυμῶσι νὰ ἀξιοῦν ἀνυπομόνας. Οὕτω ποιήσατε, ἵνα ἔ ἡ τῶ θεὸς χάρις εἴῃ μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ἁγία Μαῦρα ἐν ἔτει Σωτήριω αἰκ'. τὴν εἰ.

(*)

Τὸ τυπογραφικὸν ὄμμα παραρτήματος δι' ὀρθώσεως.
Ἄρ. II, σελ. 309. σήμ. (1), ἀντὶ εἰς ἀπὸ τὴν Κῆρον, ἀναγνώσασθε εἰς τὴν Κῆρον κ. τ. λ.